

RAPORTUL nr. 6

**Misiunea de observare a alegerilor locale generale
și parlamentare noi
din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019**

Perioada de observare: 21 – 30 octombrie 2019

Publicat la 1 noiembrie 2019

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație. Conținutul raportului poate fi supus revizuirilor redacționale.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor locale generale și parlamentare noi din 20 octombrie 2019, desfășurată de Asociația Promo-LEX cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate”, iar componenta „Discursul instigator la ură” este susținută de către Fundația Soros-Moldova prin proiectul „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturi ale Omului în Republica Moldova”.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor.

Cuprins

SUMAR EXECUTIV	4
INTRODUCERE	6
I. CADRUL LEGAL	8
II. ORGANELE ELECTORALE	10
III. LISTELE ELECTORALE	18
IV. CONCURENȚII ELECTORALI.....	20
V. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE.....	27
VI. DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ.....	31
VII. EDUCAȚIA ELECTORALĂ	34
RECOMANDĂRI	35
ABREVIERI	36
ANEXE.....	37

SUMAR EXECUTIV

Cadrul legal. MO Promo-LEX atrage atenția asupra a două aspecte legale care, în opinia Misiunii, continuă să afecteze organizarea alegerilor locale generale, inclusiv din perspectiva desfășurării turului al doilea de scrutin: în primul rând, Codul electoral nu conține norme generale sau speciale privind desfășurarea turului al doilea de scrutin pentru alegerile locale, cu excepția atribuției CEC de a asigura efectuarea celui de-al doilea scrutin și a condiției de desfășurare a turului doi; în al doilea rând, constatăm că norma specială prin care dreptul de vot în cadrul alegerilor locale se condiționează de criteriul de domiciliu al alegătorului, și nu de cel al reședinței, nu este aplicată de organele electorale.

Organele electorale. În contextul organizării turului al doilea al alegerilor locale generale, CEC a aprobat hotărâri privind organizarea și desfășurarea scrutinului. A continuat procesul de acreditare a observatorilor naționali (62) și internaționali (5). Analiza contestațiilor/sesizărilor depuse la CEC este dificilă pe motiv că încă din 3 octombrie 2019 Comisia nu a publicat pe pagina sa web contestațiile depuse și soluțiile emise. MO Promo-LEX atrage atenția asupra a trei hotărâri care, în opinia Misiunii, conțin reglementări problematice: acordarea dreptului de vot la locul aflării, pe baza cererilor depuse în primul tur; autoritatea competentă, termenul și modul în care se stabilește turul al doilea de scrutin; aprobarea efectuării sondajelor de opinie.

Observatorii Promo-LEX au vizitat toate cele 18 CECE II care activează, constatând că toate erau deschise în momentul vizitei. Din 201 CECE I vizitate, în cadrul programului de lucru, 39 (19%) erau închise, iar 162 (81%) CECE I – deschise. Comparativ cu CECE I și II, numărul BESV ce respectă programul de muncă este mai redus: din 342 de BESV vizitate, 106 (31%) erau închise și 236 (69%) deschise.

MO Promo-LEX atrage atenția asupra existenței cazurilor de tergiversare a procedurilor de examinare a solicitărilor de efectuare a renumărării și de efectuare întârziată a renumărării voturilor, care pot afecta buna desfășurare a turului al doilea al alegerilor locale generale.

În perioada respectivă, CEC a prezentat rezultatele alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019, iar Curtea Constituțională a confirmat rezultatele și a validat mandatele deputaților aleși.

Listele electorale. În opinia MO Promo-LEX, cu referire la alegerile locale generale din 20 octombrie 2019, există suspiciuni rezonabile privind unele cazuri de migrare artificială a cetățenilor în context electoral. În urma analizei datelor oficiale privind mișcarea mecanică internă a cetățenilor pentru perioada 19.08.2019 – 10.10.2019, contrar practicii comune specifice majorității UAT de nivelul I, în minimum 29 de localități au existat câte cel puțin trei solicitări de înregistrare a reședinței, dar, suplimentar, și solicitări de înregistrare la domiciliu.

De asemenea, în cel puțin o localitate în care va fi organizat turul al doilea, observatorii au identificat șapte înștiințări de la persoane din UAT de nivelul II diferite înregistrate la reședință în una și aceeași zi.

Concurenții electorali. La 3 noiembrie 2019, va fi organizat turul II de scrutin pentru alegerea primarilor în cadrul a 384 de circumscripții. Cei mai mulți candidați care vor concura în turul al doilea de scrutin au fost desemnați de PSRM (179), PDM (176) și Blocul electoral ACUM (169). Din punctul de vedere al confruntării directe, în cele mai multe circumscripții se vor „duela” candidații desemnați de PDM și PSRM (63), urmați de candidații de la PDM – Blocul electoral ACUM (57), precum și de la PSRM – Blocul electoral ACUM (48).

Numărul activităților de campanie în contextul turului al doilea al alegerilor locale s-a redus simțitor, acestea fiind 92 la număr, comparativ cu perioada Raportului nr.4 de observare dinaintea zilei de 20 octombrie 2019 – 1014 activități. Cei mai activi concurenți au fost Blocul ACUM (36%), PSRM (33%) și PDM (12%). Tipurile de activități mai des raportate au fost plasarea afișajului electoral și distribuirea materialelor informative (49%), precum și întrunirile electorale (23%).

MO Promo-LEX a identificat cel puțin patru cazuri, cu implicarea candidaților PDM, ce pot fi calificate drept oferire de bunuri în campania electorală (prestarea serviciilor de reparație a drumurilor, distribuire de produse alimentare, bani și articole de vestimentație).

Au fost raportate patru situații ce pot fi calificate drept utilizare a resurselor administrative: trei întruniri electorale în cadrul instituțiilor de stat în timpul orelor de muncă (1 – PDM și 2 – ACUM); un caz (ACUM) ce poate fi calificat drept utilizare a funcției publice în promovarea concurentului electoral.

Alte activități de campanie ce pot fi calificate drept abatere de la norma legală se referă la: asumarea meritelor pentru proiectele implementate pe bani publici (3 cazuri – PSRM); promovarea candidaților cu utilizarea imaginii unor personalități de peste hotare (3 cazuri – ACUM); utilizarea publicității electorale cu încălcarea prevederilor legale (15 cazuri).

Finanțarea campaniilor electorale. Pentru perioada 21 – 25 octombrie 2019, 16 concurenți electorali au prezentat rapoarte la CEC. Doar șase concurenți au raportat venituri de 190 589 de lei. Acestea sunt constituite din donațiile financiare a trei persoane fizice în valoare de 11 720 de lei pentru trei concurenți (USB, MPSN, PAD); mijloace proprii – viramente de pe contul curent a trei partide politice pe contul „Fond electoral” (PDM, PPȘ, ACUM) în cuantum de 178 869 de lei. În același timp, 14 concurenți au raportat resurse rămase la soldul inițial de 2 238 991 de lei. Din cei 16 concurenți ce au prezentat rapoarte, 10 concurenți au raportat cheltuieli de 1 255 069 de lei, cu un sold final de 1 174 504 lei. Ponderea majoră a cheltuielilor declarate a fost pentru publicitate – 1 139 554 de lei (71%); materiale promoționale – 408 321 de lei (26%); transport – 38 550 de lei (2%); alte cheltuieli – 17 849 de lei (1%).

În urma monitorizării civice, MO Promo-LEX constată că patru concurenți electorali (PSRM, ACUM, PDM, CI Victor Său) au omis reflectarea completă a cheltuielilor efectuate în perioada 21 – 25 octombrie 2019. Suma totală estimată neraportată este de cel puțin 20 063 de lei.

Discursul instigator la ură. Potrivit informațiilor raportate de către observatori, au fost identificate cel puțin cinci cazuri în care concurenții electorali au generat mesaje discriminatorii sau alte forme de intoleranță în spațiul public, dintre care: PN – trei situații, iar Blocul ACUM – două situații.

Totodată, au fost raportate cel puțin trei situații în care concurenții sunt vizați prin discursul de ură. Dintre acestea, două cazuri se referă la candidatul PSRM – Ion Ceban – și un caz la candidatul Blocului ACUM – Andrei Năstase.

Cumulând criteriile care au stat la baza discursului de ură, observăm că de cinci ori au fost utilizate prejudecățile față de persoanele cu dizabilități mintale, de patru ori e vorba de cazuri de denigrare și dezumanizare, care au la bază apartenența politică a candidaților electorali, și câte o dată s-a utilizat intoleranța față de persoanele LGBT și au fost promovate prejudecățile pe motive de convingeri religioase.

Educația electorală. În contextul turului al doilea al alegerilor locale generale din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019, Asociația Promo-LEX a continuat Campania de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot „Dau Votul Pentru...”. În cadrul acesteia, circa 6 000 de tineri au fost informați cu privire la procedurile și importanța votului informat și conștient; a fost planificată desfășurarea a patru dezbateri; a fost lansat al doilea spot de promovare.

CEC și CICDE au continuat Campania de informare și educație electorală „Eu aleg să votez! Indiferența NU aduce schimbări” cu două spoturi video difuzate atât în mediul on-line, cât și la TV.

INTRODUCERE

Raportul nr. 6 este elaborat în cadrul activității Misiunii de observare (MO) Promo-LEX a alegerilor locale generale și parlamentare noi din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019. Raportul include informația privind organizarea alegerilor și campania electorală a concurenților pentru turul al doilea al alegerilor locale din 3 noiembrie 2019, care se desfășoară în 383 de circumscripții electorale de nivelul I și o circumscripție de nivelul II. Perioada de observare a finanțării campaniilor electorale ale concurenților este 21 – 25 octombrie 2019. Conținutul acestui document poate fi supus revizuirilor redacționale.

Misiunea raportului este diagnosticarea în timp real a calității procedurilor de organizare și desfășurare a alegerilor pentru o perioadă prestabilită de timp; responsabilizarea actorilor electorali; identificarea tendințelor pozitive și negative în cadrul procesului electoral. Raportul final al MO urmează a fi prezentat la 13 decembrie 2019.

Metodologia Promo-LEX de observare a alegerilor a fost elaborată conform standardelor internaționale în domeniu și presupune observarea alegerilor atât pe termen lung (perioada electorală), cât și pe termen scurt (ziua alegerilor). Rapoartele de observare sunt elaborate de echipa centrală a MO Promo-LEX, pe baza constatărilor raportate de către observatorii pe termen lung (OTL) din cadrul MO cu privire la activitatea tuturor actorilor implicați în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor: concurenții electorali, autoritățile publice, organele electorale, partidele politice, cetățenii care își înaintează propria candidatură, precum și societatea civilă.

Observarea procesului electoral se va efectua pe durata perioadei electorale de către 41 OTL. Toți observatorii implicați în procesul de monitorizare sunt instruiți în cadrul seminarelor organizate de Misiunea Promo-LEX și semnează Codul de conduită¹ al observatorului național independent Promo-LEX, obligându-se să acționeze operativ, cu bună-credință și în mod nonpartizan. Activitatea observatorilor este coordonată de echipa centrală a Asociației.

Drept surse pentru rapoartele de observare ale MO servesc constatările OTL raportate conform unor formulare tematice, precum și informațiile oficiale publice, raportate de către observatorii MO Promo-LEX. În cadrul vizitelor planificate, observatorii analizează informația rezultată din discuții, întâlniri cu interlocutorii și consultarea documentelor oficiale.

Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale și a alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019 reprezintă un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte. MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția concurenților electorali. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale prin prisma prevederilor art. 22, alin. (1), lit. q) și art. 68, alin. (5) din Codul electoral drept sesizări ale observatorilor și urmează a fi examinate conform competenței.

Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.monitor.md, pe care orice cetățean poate semna activități cu tentă electorală. Pe aceeași platformă sunt stocate informații relevante din rapoartele observatorilor. Semnalările din partea cetățenilor sunt verificate de către observatorii Misiunii în cadrul următoarei vizite planificate în localitatea în care a fost înregistrată semnalarea.

Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și protejarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile. Asociația organizează misiuni de observare a alegerilor din Republica Moldova începând cu anul 2009, prezenta MO fiind a 18-a la număr. De asemenea, angajații și membrii Asociației dispun de experiență internațională și au

¹ Codul de conduită al observatorilor electorali Promo-LEX. <http://bit.ly/2lsadv>

participat la observarea alegerilor în cadrul Misiunilor Internaționale din Armenia, Germania, Georgia, Estonia, Norvegia, România, Suedia, Ucraina etc.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept, Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele acestui raport sunt formulate recomandări preliminare pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali/participanții la referendum și alți actori interesați, cu scopul de a asigura optimizarea procesului electoral.

Misiunea este susținută financiar de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și cofinanțată de Fundația Soros-Moldova prin proiectul „Consolidarea unei platforme de dezvoltare a activismului și educației de Drepturi ale Omului în Republica Moldova”, axat exclusiv pe monitorizarea discursului instigator la ură.

Opiniile exprimate în rapoartele și comunicatele publice ale MO Promo-LEX aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al finanțatorilor.

I. CADRUL LEGAL

MO Promo-LEX atrage atenția asupra a două aspecte legale care, în opinia Misiunii, continuă să afecteze organizarea alegerilor locale generale, inclusiv din perspectiva desfășurării turului al doilea de scrutin: în primul rând, Codul electoral nu conține norme generale sau speciale privind desfășurarea turului al doilea pentru alegerile locale, cu excepția atribuției CEC de a asigura efectuarea celui de-al doilea scrutin și a condiției de desfășurare a turului doi; în al doilea rând, constatăm că norma specială prin care dreptul de vot în cadrul alegerilor locale se condiționează de criteriul de domiciliu al alegătorului, și nu de cel al reședinței, nu este aplicată de organele electorale.

1.1. Lipsa normelor legale privind organizarea și desfășurarea turului al doilea de scrutin

Menționăm că Codul electoral nu conține norme generale sau speciale privind desfășurarea turului al doilea pentru alegerile locale, cu excepția atribuției CEC de a asigura efectuarea celui de-al doilea scrutin (art. 26, alin. (1), lit. o) din Codul electoral) și a condiției de desfășurare a turului al doilea, stabilită la art. 145, alin. (2) din Codul electoral².

Evidențiem, în același sens, că nici normele generale care stabilesc principiile participării la alegeri nu ar admite posibilitatea desfășurării turului al doilea al alegerilor, de exemplu: *art. 4 – dreptul la un singur vot în cadrul oricărui scrutin; art. 8 – desfășurarea alegerilor într-o singură zi, art. 10 – votarea pentru un singur concurent electoral în cadrul unui scrutin.* MO Promo-LEX a semnalat și în cadrul alegerilor locale noi din 2018 faptul că Codul electoral nu reglementează explicit perioada, modul de desfășurare a campaniei electorale pentru cel de-al doilea tur al alegerilor, precum și finanțarea acestora³.

Lipsa normelor legale privind desfășurarea turului al doilea de scrutin și aplicarea prin analogie a normelor care reglementează desfășurarea alegerilor într-un singur tur de scrutin sau a turului întâi de scrutin determină interpretarea diferită și cazuistică a normelor legale. *Astfel, concluzionăm că o reglementare clară a organizării și desfășurării turului al doilea de scrutin este imperios necesară, în special în privința organului competent și a termenului-limită de stabilire a datei turului al doilea de scrutin, a datei începerii campaniei electorale pentru turul al doilea și a normelor aferente finanțării campaniei electorale (blocarea/deblocarea contului „Fond electoral”), a procedurii și a termenelor de renumărare a voturilor după primul tur de scrutin, a procedurii și a termenelor de contestare a rezultatelor primului tur de scrutin în cazul stabilirii turului al doilea.*

1.2. Incertitudini privind locul votării alegătorilor

Norma generală de la art. 9 prevede că **dreptul de vot se exercită în localitatea în care alegătorul își are domiciliul**, cu excepția cazurilor prevăzute de Codul electoral. Totodată, în cazul în care alegătorul are și domiciliu, și reședință, în perioada valabilității reședinței, el votează în localitatea în care își are reședința.

În același timp, norma specială aplicabilă alegerilor locale (art. 134, alin. (2) din Codul electoral) prevede că la alegerea consiliului local și a primarului **nu participă alegătorii care nu domiciliază** în unitatea administrativ-teritorială respectivă. Astfel, constatăm că legiuitorul leagă dreptul de vot în cadrul alegerilor locale de domiciliul alegătorului, adică de locul de trai permanent, potrivit noțiunii de la art. 1 din Codul electoral. În mod firesc, rezultă că persoanele care au reședință, dar nu domiciliază în unitatea administrativ-teritorială respectivă, nu participă la alegerile locale din unitatea dată.

Mai mult decât atât, verbul „domiciliază” este utilizat *in stricto sensu*, semnificația acestuia fiind „care are domiciliu”. În susținerea acestei afirmații, menționăm că în textul Codului electoral (art. 1: noțiunea „listă electorală”; art. 44, alin. (1)) este utilizată construcția „cetățenii cu drept de vot care

² În cazul în care niciun candidat nu întrunește mai mult de jumătate din numărul de voturi valabil exprimate, în termen de două săptămâni se va proceda la al doilea tur de scrutin cu doi candidați care au întrunit cel mai mare număr de voturi în primul tur de scrutin.

³ Raportul nr. 5. Misiunea de observare a alegerilor locale noi din 20 mai 2018 (3 iunie 2018), p. 9-10. Vezi: <https://bit.ly/31XCcRs>

domiciliază sau își au reședința în raza unei secții de votare”. Concluzionăm, astfel, că dreptul de vot în cadrul alegerilor locale este condiționat de criteriul de domiciliu al alegătorului, aceasta corespunzând inclusiv standardelor internaționale⁴.

Contrar principiului *lex specialis derogat lex generalis*, MO Promo-LEX constată că norma specială nu este aplicată de organele electorale, mai mult, CEC a dezvoltat cadrul normativ subordonat legii contrar normei speciale de la art. 134 din Codul electoral⁵.

Evidențiem, în același timp, că aplicarea normei speciale implică: (1) ajustarea modului de întocmire a listelor electorale – ce ar urma să conțină doar alegătorii care domiciliază în raza secției de votare; (2) efectuarea votării și, respectiv, înscrierea sau nu în listele suplimentare. Menționăm că atât art. 139, cât și art. 142 din Codul electoral prevăd **aplicarea în mod corespunzător** a normelor generale privind întocmirea listelor de subscripție și efectuarea votării.

Considerăm astfel că CEC trebuia să elaboreze norme care să reglementeze procedurile specifice alegerilor locale, dar în strictă conformitate cu prevederile Codului electoral.

⁴ Codul bunelor practici în materie electorală, principiul „Sufragiul universal”, p.15. Vezi: <https://bit.ly/34kavnz>

⁵ Regulamentul privind întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale, pct. 13, 33, 36 d), h); Instrucțiunea cu privire la particularitățile exercitării dreptului la vot la alegerile locale, pct. 5, 9.

II. ORGANELE ELECTORALE

În contextul organizării turului al doilea al alegerilor locale generale, CEC a aprobat hotărâri privind organizarea și desfășurarea scrutinului. A continuat procesul de acreditare a observatorilor naționali (62) și internaționali (5). Analiza contestațiilor/sesizărilor depuse la CEC este dificilă pe motiv că încă din 3 octombrie 2019 Comisia nu a publicat pe pagina sa web contestațiile depuse și soluțiile emise. MO Promo-LEX atrage atenția asupra a trei hotărâri CEC care, în opinia Misiunii, conțin reglementări problematice: acordarea dreptului de vot la locul aflării, pe baza cererilor depuse în primul tur; autoritatea competentă, termenul și modul în care se stabilește turul al doilea de scrutin; aprobarea efectuării sondajelor de opinie.

Observatorii Promo-LEX au vizitat toate cele 18 CECE II care activează, constatând că toate erau deschise în momentul vizitei. Din 201 CECE I vizitate, în cadrul programului de lucru, 39 (19%) erau închise, iar 162 (81%) CECE I – deschise. Comparativ cu CECE I și II, numărul BESV ce respectă programul de muncă este mai redus: din 342 de BESV vizitate, 106 (31%) erau închise și 236 (69%) deschise.

MO Promo-LEX atrage atenția asupra existenței cazurilor de tergiversare a procedurilor de examinare a solicitărilor de efectuare a renumărării și de efectuare întârziată a renumărării voturilor, care pot afecta buna desfășurare a turului al doilea al alegerilor locale generale.

În perioada respectivă, CEC a prezentat rezultatele alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019, iar Curtea Constituțională a confirmat rezultatele și a validat mandatele deputaților aleși.

2.1. Activitatea CEC

2.1.1. Hotărâri ale CEC. Prezentare generală

În contextul organizării turului al doilea al alegerilor locale generale din 3 noiembrie 2019, CEC a adoptat șapte hotărâri referitoare la procedurile aferente organizării alegerilor pentru turul al doilea⁶; cinci hotărâri cu privire la contestațiile/sesizările depuse de concurenți. Totodată, CEC a aprobat patru hotărâri de modificare a componenței mai multor CECE de nivelul II⁷ și patru hotărâri de acreditare a observatorilor naționali și internaționali.

2.1.2. Acreditarea observatorilor

Conform informației publicate de CEC⁸, observatorii acreditați pentru monitorizarea alegerilor locale generale din 20 octombrie sunt în drept să-și desfășoare activitatea și în cadrul celui de-al doilea tur de scrutin, anunțat pentru data de 3 noiembrie curent. Totodată, pot fi acreditați și alți observatori, termenul-limită pentru depunerea cererilor în vederea acreditării acestora pentru al doilea tur al alegerilor locale generale din 3 noiembrie 2019 expiră la 26 octombrie curent.

Acreditarea observatorilor naționali. Pentru observarea turului al doilea al alegerilor locale generale, în perioada de referință, CEC a acreditat șapte persoane din partea Asociației pentru Democrație Participativă „ADEPT” și 55 de persoane din partea Asociației Obștești „MIRAD”.

Acreditarea observatorilor internaționali. CEC a acreditat trei persoane din partea Rețelei Europene a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) și două persoane din partea Asociației „Pro Democrația Club” din Târgu-Neamț.

⁶ Aprobarea statelor de personal și prelungirea termenului de degrevare a membrilor organelor electorale inferioare; aprobarea rapoartelor financiare ale concurenților; aprobarea datei desfășurării turului al doilea de scrutin etc.

⁷ CECE nr. 6 Briceni, nr. 8 Cantemir, nr. 16 Edineț și nr. 34 Telenеști.

⁸ <https://bit.ly/2Pt5iFK>

2.1.3. Aspecte problematice în conținutul unor hotărâri aprobate de CEC

A. Modificarea Instrucțiunii cu privire la particularitățile exercitării dreptului de vot la alegerile locale

În perioada de monitorizare, Comisia a luat unele măsuri pentru buna organizare a turului al doilea al alegerilor locale generale. Astfel, la 28.10.2019 CEC a aprobat Hotărârea nr. 2841 pentru modificarea și completarea Instrucțiunii cu privire la particularitățile exercitării dreptului de vot la alegerile locale⁹. Deși instrucțiunea conținea două norme privind votarea în turul al doilea de scrutin, aceasta a fost completată cu alte două prevederi, ce stabilesc **locul votării alegătorilor care și-au schimbat domiciliul/reședința în perioada dintre primul și cel de-al doilea tur al alegerilor locale și acordarea dreptului de vot la locul aflării, pe baza cererilor depuse în primul tur. În acest sens, menționăm că modificarea instrucțiunii la cinci zile distanță de aprobarea Hotărârii nr. 2836 cu privire la data desfășurării turului al doilea de scrutin diminuează previzibilitatea și transparența procesului electoral.**

Potrivit pct. 9, lit. b) și c) din instrucțiune, dreptul la vot în turul al doilea de scrutin se va exercita în condiții similare cu cele în care a fost organizat primul tur, respectându-se următoarele particularități: „b) alegătorii a căror reședință a expirat în perioada dintre primul și cel de-al doilea tur al alegerilor locale generale vor putea vota la secția de votare în a cărei rază teritorială își au domiciliul, dacă în circumscripția respectivă se va desfășura turul doi al alegerilor locale generale; c) alegătorii care, în perioada dintre primul și cel de-al doilea tur al alegerilor locale generale, și-au schimbat domiciliul/reședința vor putea vota, în baza acelorași liste electorale, la secțiile de votare conform înregistrării domiciliului/reședinței existente la data desfășurării primului tur de scrutin”.

Astfel, constatăm două situații similare, dar cu efecte diferite:

- 1) situația de expirare a vizei de reședință, care, la fel, este o schimbare a domiciliului/reședinței – are drept efect votarea la domiciliu, adică votarea la o altă SV decât în turul I;
- 2) situația de schimbare a domiciliului/reședinței – are drept efect votarea conform înregistrării domiciliului/reședinței existente la data desfășurării primului tur de scrutin.

Considerăm că aceste reglementări ar putea să creeze incertitudini și să deusoleze atât alegătorii, cât și membrii BESV în turul al doilea al scrutinului. În același timp, salutăm intenția de prevenire a „migrației artificiale” a alegătorilor, între tururile aceleiași scrutin, prin introducerea normelor speciale. MO Promo-LEX constată că introducerea acestor norme era oportun să fie efectuată în momentul întocmirii listelor electorale, totuși, această activitate, întreprinsă chiar și cu o săptămână înaintea zilei alegerilor, este în măsură să asigure efectul scontat.

În privința celei de-a doua prevederi, introduse prin Hotărârea CEC nr. 2841, suntem de părere că, chiar dacă la prima vedere decizia autorității electorale de a omite necesitatea depunerii repetate a cererilor privind votarea la locul aflării pare a fi una benefică și se conformează principiului continuității procesului electoral, aprecierea nu este una univocă.

Astfel, potrivit pct. 37 din Codul bunelor practici în materie electorală, *alegătorii trebuie să beneficieze în permanență de posibilitatea de a vota la o secție de votare.* În continuare, pct. 40 precizează că utilizarea urnelor mobile de vot nu este recomandată, deoarece este însoțită de un risc mare de fraudă. Totuși, în cazul în care acestea sunt utilizate, trebuie respectate unele condiții stricte pentru a preveni orice fraudă. Or, prevederile aprobate de CEC pot avea capacitatea de a afecta strictețea condițiilor impuse. În plus, cu referire la persoanele cu nevoi speciale, considerăm că autoritatea electorală trebuie să creeze condiții pentru un proces electoral incluziv pe baza votului la SV, întemeiat pe asigurarea unui comportament proactiv, îndeosebi pentru categoria respectivă de alegători.

În același timp, creează incertitudini procedura prin care BESV urmează să confirme solicitările pentru primul tur de scrutin, aceasta nefiind descrisă în niciun act normativ. Pentru a uniformiza

⁹ <https://bit.ly/2JwH1dV>

practica ce urmează a fi aplicată, recomandăm elaborarea a cel puțin o circulară privind procedura de confirmare de către BESV a solicitărilor de votare la locul aflării pentru primul tur de scrutin.

B. Stabilirea datei desfășurării turului al doilea de scrutin pentru alegerea primarilor

La 23 octombrie 2019, CEC a aprobat Hotărârea nr. 2837 cu privire la data desfășurării turului al doilea de scrutin pentru alegerea primarului general al municipiului Chișinău și a primarilor în unele circumscripții electorale municipale, orășenești, sătești (comunale). Prin această hotărâre, rezultând din datele procesate și informațiile din SIAS Alegeri, CEC a stabilit pentru data de 3 noiembrie 2019 desfășurarea turului al doilea de scrutin în 384 de circumscripții electorale, iar în cazul în care puteau să intervină modificări în informațiile furnizate de SIAS Alegeri **ca urmare a procesării rezultatelor finale**, CEC va opera ajustările corespunzătoare în lista circumscripțiilor electorale respective.

În același timp, CEC a hotărât că votarea în cadrul celui de-al doilea tur al alegerilor locale generale se va efectua pe baza acelorași liste electorale utilizate în primul tur.

Diferit de cazul scrutinului prezidențial, legea electorală nu prevede o normă generală sau o normă specială pentru alegerile locale care să reglementeze autoritatea competentă, termenul și modul în care se stabilește turul al doilea de scrutin, informațiile care trebuie să fie la baza acestei decizii. Pe lângă faptul că Hotărârea nr. 2837 admite posibilitatea modificării acesteia datorită procesării rezultatelor finale (perioadă incertă), considerăm că în urma contestării rezultatelor alegerilor, renumărării buletinelor de vot decizia de stabilire a turului al doilea în anumite circumscripții electorale, la fel, ar putea suferi modificări.

MO Promo-LEX consideră că aceste aspecte trebuie elucidate, iar legiuitorul ar trebui să determine și efectele hotărârii de stabilire a turului al doilea în sensul reglementării începutului campaniei electorale pentru turul al doilea de scrutin.

C. Aprobarea efectuării unui sondaj de opinie de tip exit-poll la ieșirea din secțiile de votare

La 29 octombrie 2019 CEC a aprobat o hotărâre¹⁰ prin care a luat act de înștiințarea prealabilă cu privire la efectuarea în cadrul turului al doilea al alegerilor locale generale a unui sondaj de opinie la ieșirea din secțiile de votare (de tip exit-poll). Menționăm că solicitarea de efectuare a sondajului de opinie a fost depusă de Asociația pentru Dezvoltare Echitabilă din Moldova, iar exercițiul urmează a fi efectuat în cooperare cu Compania de Consultanță Politică „POLIEXPERT”, care, la rândul ei, a contractat două companii specializate: Compania de Cercetare Sociologică și Marketing „FOP-STAR” și Institutul de Marketing și Sondaje „IMAS INVENT”.

Anterior, „FOP-STAR” SRL a depus o solicitare de a efectua un sondaj de tip exit-poll, solicitarea fiind respinsă de către CEC la 18 octombrie 2019¹¹, pe motiv că sondajul de tip exit-poll se face în clădirea în care este amplasată secția de votare sau imediat la ieșire, iar unul dintre scopurile exit-pollului este verificarea corectitudinii procesului de votare, numărare și totalizare a rezultatelor votării, astfel activitatea operatorilor de sondaj poate fi asimilată, în mare măsură, cu cea a observatorilor la alegeri. Respectiv, CEC a concluzionat că sondajul de tip exit-poll urmează să fie realizat de către asociații obștești calificate din Republica Moldova, iar operatorii de sondaj vor fi înregistrați din partea acestora.

Evidențiem că până în iunie 2010, prevederea de la art. 64, alin. (3) (actualul art. 70, alin. (10)) din Codul electoral era completată cu textul: „Organizațiile calificate care intenționează să organizeze exit-polluri își vor coordona activitatea cu Comisia Electorală Centrală, care va elabora regulile generale în domeniu”. Pe lângă faptul că a fost exclusă o prevedere importantă din Codul electoral, constatăm că legiuitorul acorda dreptul de desfășurare a exit-pollurilor **organizațiilor calificate în**

¹⁰ <https://bit.ly/2qbA4rO>

¹¹ <https://bit.ly/2q1PCi6>

realizarea sondajului sociologic, și nu asociațiilor obștești, iar CEC era obligată să elaboreze reguli generale în domeniu.

În lipsa cadrului legal care să reglementeze organizarea și desfășurarea acestui tip de sondaj și statutul operatorilor de sondaj, considerăm neîntemeiată impunerea condiției de realizare a sondajului de tip exit-poll de către asociațiile obștești. Mai mult, prin hotărârea emisă, CEC a luat act de înștiințarea prealabilă (condiție impusă efectuării sondajelor), a acreditat persoane desemnate să efectueze sondajul de opinie și a aprobat modelul legitimației operatorului de interviu.

Constatăm că criteriul privind înștiințarea prealabilă a fost îndeplinit și de către „Date Inteligente” SRL, care a depus înștiințarea încă la 23 august 2019¹², iar la 22 septembrie i-a fost refuzată solicitarea¹³. Considerăm că lipsa cadrului legal privind statutul operatorilor de interviu nu este imputabilă organizațiilor care intenționează să desfășoare sondaje de tip exit-poll, ci legiuitorului și organului electoral superior.

2.2. Activitatea CECE II

2.2.1. Respectarea programului de muncă

Observatorii Promo-LEX, în perioada de monitorizare, au vizitat 18 CECE II. Toate CECE II erau deschise la data vizitei.

2.2.2. Modificarea componenței CECE II

În perioada de referință a continuat procesul de modificare a componenței CECE II, însă într-un număr mai mic decât în perioada precedentă de observare – patru cazuri. Astfel, în CECE II nr. 6 Briceni și nr. 8 Cantemir, au fost înlocuiți doi membri înaintați din partea judecătorilor, în CECE II nr. 16 Edineț – un membru înaintat de către PDM și în CECE II nr. 34 Telenеști – un membru înaintat de PPS.

2.3. Activitatea CECE I

2.3.1. Respectarea programului de muncă

Conform hotărârii CEC¹⁴, s-a stabilit desfășurarea turului al doilea al alegerilor locale generale în 384 de CECE I. În perioada de raportare, observatorii Promo-LEX au vizitat 201 (52%) CECE I, în cadrul programului de lucru al CECE I, iar la fața locului s-a stabilit că 39 (19%) erau închise, iar 162 (81%) CECE I erau deschise.

Graficul nr. 1

2.3.2. Modificarea componenței CECE I

Conform rapoartelor Promo-LEX, la nivel de CECE I a fost modificată componența CECE I în cel puțin 22 de cazuri, cele mai multe fiind din partea consiliilor locale (a se vedea graficul nr. 2). Din

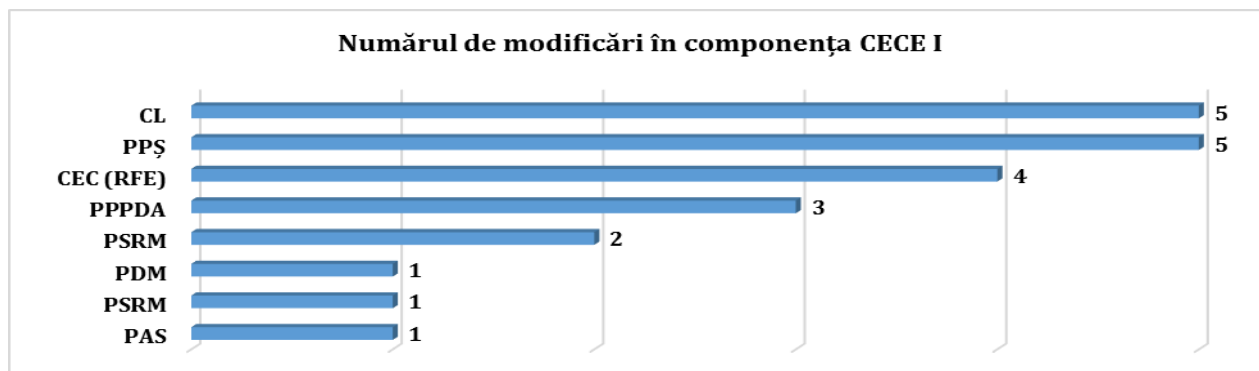
¹² <https://bit.ly/2JRpmV9>

¹³ <https://bit.ly/34nD5V7>

¹⁴ Hotărârea CEC nr. 2836 din 23.10.2019, modificată prin Hotărârea CEC nr. 2837 din 23.10.2019. <https://bit.ly/349puR8>

perspectiva partidelor, constatăm că PPȘ și PPPDA au înaintat cele mai multe demersuri de modificare a componenței CECE I (5, respectiv 4).

Graficul nr. 2

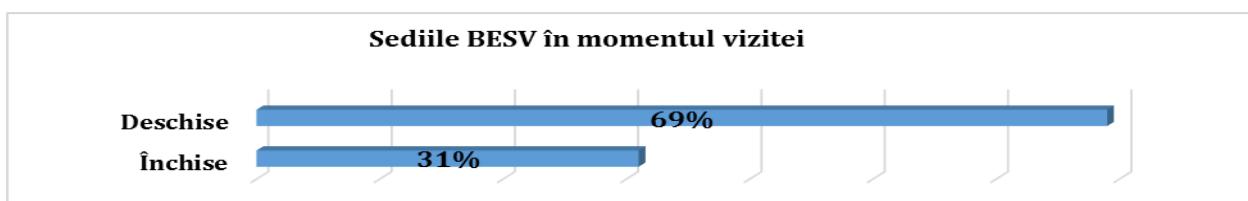

2.4. Activitatea BESV

2.4.1. Respectarea programului de lucru

În perioada de raportare, observatorii Promo-LEX au vizitat 342 BESV¹⁵ pentru a monitoriza activitatea membrilor acestora în perioada de campanie electorală pentru al doilea tur al alegerilor locale generale. Constatăm, comparativ cu CECE I și II, că numărul de organe electorale ce respectă programul de muncă este mai redus: din 342 de BESV vizitate, 106 (31%) erau închise și 236 (69%) deschise (a se vedea graficul nr. 3).

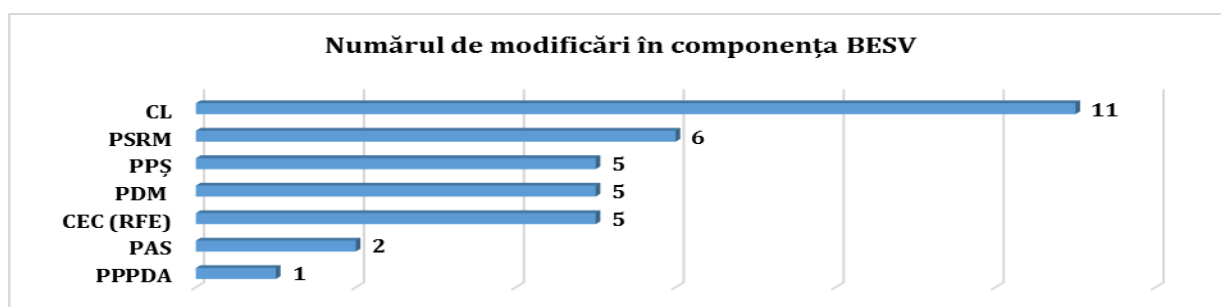
Graficul nr. 3

2.4.2. Modificarea componenței BESV

Din cele 236 de SV deschise, în cazul a 106 au fost operate cel puțin 35 de modificări în componența BESV. În graficul nr. 4, constatăm că PSRM, PPȘ și PDM sunt partidele politice care au înaintat cele mai multe demersuri de modificare a componenței BESV. În ceea ce ține de entitățile cu drept de desemnare a membrilor în componența BESV, membrii desemnați din partea CL au depuse cele mai multe demersuri de retragere din funcție.

Graficul nr. 4

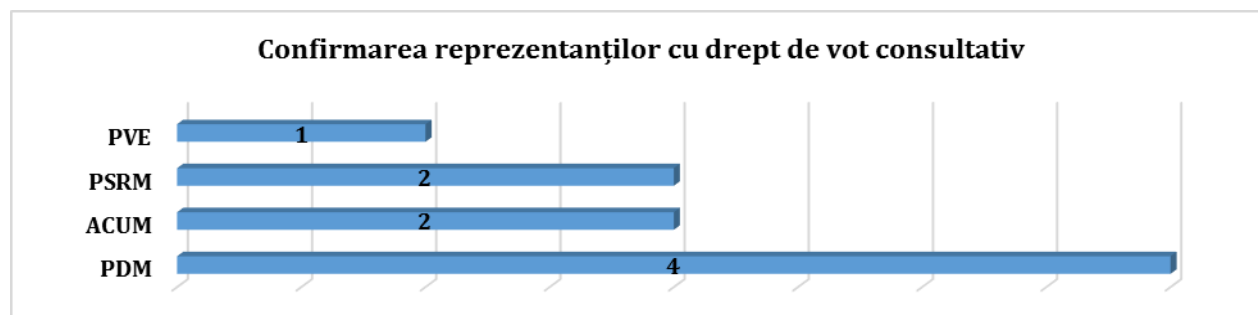
¹⁵ Turul al doilea al alegerilor locale generale din 3 noiembrie 2019 va avea loc în 1027 de SV, conform datelor prelucrate de observatorii Promo-LEX.

2.4.3. Confirmarea reprezentanților cu drept de vot consultativ în cadrul BESV

Concurenții electorali pot desemna în BESV câte un reprezentant cu drept de vot consultativ, care este confirmat de către birou în termen de trei zile de la data depunerii cererii.

În perioada monitorizată, conform informației obținute la BESV deschise (106), în total au fost confirmați cel puțin nouă reprezentanți cu drept de vot consultativ pentru PDM, PSRM, ACUM și PVE (a se vedea graficul nr. 5).

Graficul nr. 5

2.5. Confirmarea legalității alegerilor locale din 20 octombrie 2019 și validarea mandatelor

Potrivit art. 146 din Codul electoral, CECE prezintă procesele-verbale cu privire la rezultatele alegerilor instanțelor de judecată, iar acestea, în termen de 10 zile de la data primirii rapoartelor CECE, confirmă sau infirmă printr-o hotărâre legalitatea alegerilor din fiecare circumscripție electorală și o transmit, în termen de 24 de ore după adoptare, la CEC și CECE respective, care publică rezultatele definitive. Concomitent cu confirmarea legalității alegerilor, instanțele de judecată corespunzătoare validează mandatele consilierilor și primarilor aleși.

Potrivit observatorilor Promo-LEX, până la 30 octombrie 2019, legalitatea alegerilor locale a fost confirmată în 258 de circumscripții electorale, cele mai multe fiind din raioanele Telenești (30), Rîșcani (28), Cantemir (28) și Anenii Noi (26). Menționăm că cel puțin în două cazuri observatorilor Promo-LEX le-a fost limitat accesul la informații cu caracter electoral. Într-un caz, observatorul nu a fost lăsat să intre în Judecătoria Strășeni de către polițist, care i-a sugerat să obțină informațiile necesare de la președinta CECE II, iar în al doilea, la sediul Rîșcani al Judecătoriei Chișinău, observatorul a fost înștiințat că accesul la informația solicitată va fi obținut doar în urma unei solicitări în formă scrisă.

Totodată, în urma alegerilor din 20 octombrie 2019, în cadrul instanțelor de judecată au fost depuse cel puțin 39 de cereri de renumărare a voturilor, dintre acestea fiind dispusă renumărarea în cel puțin cinci cazuri¹⁶. 15 cereri au fost respinse sau declarate inadmisibile, iar în privința celorlalte instanțele de judecată urmează să se pronunțe. Cel puțin trei hotărâri ale primelor instanțe privind renumărarea sau refuzul renumărării voturilor au fost contestate la Curtea de Apel.

Atragem atenția că, potrivit art. 66, alin. (3) din Codul electoral, renumărarea va avea loc în cel mult șapte zile calendaristice de la data adoptării hotărârii privind renumărarea voturilor, iar cu trei zile înainte de turul al doilea al alegerilor locale generale, instanțele de judecată încă nu s-au pronunțat pe marginea tuturor solicitărilor de renumărare a buletinelor de vot. Considerăm că tergiversarea procedurilor de examinare a solicitărilor și efectuarea întârziată a renumărării voturilor au efecte negative asupra bunei desfășurări a turului al doilea al alegerilor locale generale.

În plus, luând în considerare numărul mare de cereri de renumărare respinse, menționăm că, potrivit art. 66, alin. (3) din Codul electoral, renumărarea poate fi dispusă pentru motive întemeiate ce afectează rezultatele votării și distribuirea mandatelor. Astfel, evidențiem că nu există nici norme legale ce ar elucida cazurile în care motivele de renumărare pot fi considerate întemeiate sau nu, nici

¹⁶ Trifăuți, r. Soroca; Ciuburciu, r. Ștefan Vodă; Răscăieți, r. Ștefan Vodă; or. Călărași.

o opinie sau un aviz consultativ al Curții Supreme de Justiție pentru unificarea practicii judiciare în acest domeniu. Mai mult, constatăm lipsa normelor speciale privind procedura și efectele renumărării voturilor pentru turul I de scrutin.

2.6. Contestații

2.6.1. Comisia Electorală Centrală

În perioada 21 – 30 octombrie, la Comisia Electorală Centrală au fost depuse șapte contestații.

În perioada de referință, CEC s-a pronunțat prin emiterea unor hotărâri asupra unei sesizări și a trei contestații, toate referindu-se la finanțarea campaniei electorale. Contestațiile au fost soluționate în termene de 13, 15 și, respectiv, 19 zile, iar sesizarea în termen de șapte zile de la depunerea acesteia. Potrivit art. 71, alin. (6) din Codul electoral, examinarea contestațiilor privind finanțarea campaniilor electorale ale partidelor politice nu se supune termenelor de prescripție prevăzute la art. 72–74.

Totuși, MO Promo-LEX constată că CEC abuzează de excepția de a examina contestațiile potrivit termenelor de prescripție stabilite de Codul electoral; or, Comisia trebuia să soluționeze contestațiile cel puțin până în ziua alegerilor, dacă circumstanțele ce trebuiau elucidate nu necesitau o examinare foarte detaliată.

Astfel, în vederea confirmării celor menționate, prezentăm următoarele informații ce rezultă din hotărârile CEC:

- 1) în cazul sesizării, părțile au depus referința cu patru zile înainte de data examinării acesteia, iar alte materiale, cu dată mai târzie, nu au fost examinate. Menționăm că în această perioadă a avut loc o ședință a CEC, la care această contestație putea fi examinată;
- 2) în cazul contestației nr. CEC-10ALG/32, părțile au depus referința cu 12 zile înainte de data examinării acesteia, iar alte materiale, cu dată mai târzie, nu au fost examinate. În această perioadă au avut loc șase ședințe ale CEC, în cadrul cărora această contestație putea fi examinată;
- 3) în cazul contestației nr. CEC-10ALG/29, părțile au depus referința cu cinci zile înainte de data examinării acesteia, iar alte materiale, cu dată mai târzie, nu au fost examinate. În această perioadă au avut loc două ședințe ale CEC, în cadrul cărora această contestație putea fi examinată;
- 4) în cazul contestației nr. 17/03 din 9 octombrie 2019 nu este certă data depunerii referinței, însă materialele prezentate și examinate permiteau Comisiei să concluzioneze asupra admisibilității contestației în termen restrâns de la depunerea acesteia sau a referinței.

În hotărârile emise pe marginea contestațiilor și a sesizării, CEC a decis respingerea tuturor pretențiilor drept neîntemeiate. În plus, prin una dintre hotărârile de respingere, CEC a decis sesizarea Inspecției financiare din subordinea Ministerului Finanțelor¹⁷, iar prin alta a atenționat un concurent electoral privind obligativitatea respectării întocmai a cadrului legal¹⁸. Reiterăm că, în conformitate cu pct. 26 și 27 din Regulamentul privind procedura de examinare și soluționare a contestațiilor de către organele electorale în perioada electorală, respingerea unei contestații nu poate avea drept efect și constatarea unei încălcări sau obligarea unei părți de a efectua o acțiune.

*MO Promo-LEX reiterează că, **contrar principiului transparenței procesului electoral**, Comisia Electorală Centrală **nu a publicat** contestațiile depuse și soluțiile emise pe marginea acestora, începând cu 3 octombrie 2019. Considerăm că această omisiune afectează grav procesul electoral, observarea liberă a contenciosului electoral și determină reducerea informării alegătorilor.*

¹⁷ <https://bit.ly/2Wt5gyV>

¹⁸ <https://bit.ly/2PzHZKd>

2.6.2. Consiliile Electorale de Circumscripție Electorală de nivelul II

În perioada de referință, potrivit observatorilor Promo-LEX, **10 contestații** au fost depuse în cadrul **Consiliilor Electorale de Circumscripție Electorală de nivelul II** (CECEM Chișinău – 3, CECE Cimișlia – 1, CECE Soroca – 1, CECE Edineț – 1) și au fost emise trei hotărâri de respingere și trei scrisori de restituire a contestațiilor.

În privința contestatarilor, candidații partidelor politice și ai blocului electoral au depus opt contestații, candidații independenți – două contestații.

Două contestații au fost depuse împotriva Blocului ACUM privind desfășurarea agitației electorale și afișajul electoral, iar opt contestații au fost depuse împotriva organelor electorale inferioare (BESV – 6, CECE I – 2) și vizează procedurile de numărare și totalizare a voturilor în urma alegerilor locale din 20 octombrie, precum și procedura de desemnare a reprezentanților concurenților electorali la însoțirea urnei de vot mobile.

2.6.3. Consiliile Electorale de Circumscripție Electorală de nivelul I

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în perioada de referință, cinci concurenți electorali (2 – PDM, 1 – Blocul ACUM, 1 – PLDM, 1 – PPȘ) au depus contestații în cadrul CECE I. Două contestații se referă la procesul de numărare a buletinelor de vot și de totalizare a rezultatelor alegerilor locale din 20 octombrie, două – la utilizarea abuzivă a resurselor administrative, iar una – la incompatibilitatea funcției de operator SIAS Alegeri cu calitatea de primar interimar și cu relația de rudenie cu un concurent electoral. Două dintre contestațiile depuse au fost respinse integral de către consiliile electorale de circumscripție.

2.7. Totalizarea rezultatelor alegerilor parlamentare noi

În ședința din 25 octombrie 2019 CEC a totalizat rezultatele alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019, desfășurate în circumscripțiile electorale uninominale nr. 17, nr. 33, nr. 48 și nr. 50. Pe baza proceselor-verbale cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor parlamentare noi din circumscripțiile uninominale, CEC a atribuit mandatele de deputat în Parlamentul Republicii Moldova candidaților aleși: CU nr. 17 – Ghenadie Verdeș (PDM), CU nr. 33 – Vasile-Andrei Năstase (Blocul ACUM), CU nr. 48 – Vitalii Evtodiev (PSRM), CU nr. 50 – Galina Sajin (Blocul ACUM).

CEC a prezentat Curții Constituționale raportul cu privire la rezultatele alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019 pentru validarea mandatelor atribuite deputaților aleși. Pe 31 octombrie 2019, Curtea Constituțională a examinat în ședință publică sesizarea depusă de către CEC referitoare la confirmarea rezultatelor alegerilor parlamentare noi în cele patru CU și la validarea mandatelor deputaților aleși. Curtea a hotărât următoarele¹⁹:

- se confirmă rezultatele alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019 în circumscripțiile uninominale: nr. 17, or. Nisporeni; nr. 33, mun. Chișinău; nr. 48, or. Slobozia, municipiile Tiraspol și Bender, și nr. 50, la vest de Republica Moldova;
- se validează mandatele deputaților aleși în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019 în circumscripțiile uninominale.

¹⁹ <http://bit.ly/2JFyG82>

III. LISTELE ELECTORALE

În opinia MO Promo-LEX, cu referire la alegerile locale generale din 20 octombrie 2019, există suspiciuni rezonabile privind unele cazuri de migrare artificială a cetățenilor în context electoral. În urma analizei datelor oficiale privind mișcarea mecanică internă a cetățenilor pentru perioada 19.08.2019 – 10.10.2019, contrar practicii comune, în minimum 29 de UAT au existat câte cel puțin trei solicitări de înregistrare a reședinței, dar, suplimentar, și solicitări de înregistrare la domiciliu.

De asemenea, în cel puțin o localitate în care va fi organizat turul al doilea, observatorii au identificat șapte înștiințări de la persoane din UAT de nivelul II diferite înregistrate la reședință în una și aceeași zi.

3.1. Suspiciuni privind migrația artificială a alegătorilor potrivit datelor oficiale până la data de 21.10.2019

În rapoartele nr. 1²⁰ și nr. 4²¹, MO Promo-LEX subliniase că fenomenul „migrației artificiale” a alegătorilor în perioada electorală rămâne o problemă nesoluționată din punct de vedere legal, inclusiv în contextul alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019. Amintim că acest fenomen se referă la situația în care alegătorii își modifică reședința în preajma alegerilor, de regulă, în mod ordonat.

În vederea clarificării suspiciunilor respective, MO Promo-LEX a expediat, în data de 15.10.2019, o scrisoare de acces la informațiile cu caracter electoral către Agenția Servicii Publice (ASP) privind fluctuațiile populației în perioada 19.08.2019 – 10.10.2019. La 21.10.2019 ASP a răspuns solicitării.

Pentru raportul de față, din cauza fluctuației mari, a lipsei unei baze statistice pentru efectuarea comparației, precum și a unui relativ echilibru dintre cetățenii radiați și înregistrați în municipiile Chișinău, Bălți, Comrat, dar și în centrele raionale, aceste UAT nu au fost analizate în vederea identificării cazurilor de migrație artificială.

Respectiv, în calitate de obiect de cercetare au fost identificate alte 1623 de localități (inclusiv din componența UAT de nivelul I) incluse în răspunsul ASP, a căror analiză sub aspectul migrației artificiale este posibilă din motivul lipsei, de regulă, a mișcării mecanice interne a populației. Concluzia MO Promo-LEX este că fenomenul migrației artificiale a fost prezent și la alegerile locale generale din 20 octombrie 2019. Drept criteriu de bază a servit numărul de înregistrări ale reședinței (temporare), dar s-a ținut cont și de înregistrările la domiciliu (permanent).

Astfel, din totalul de 1623 de localități, cel puțin în 1540 (95%) în perioada 19.08.2019 – 10.10.2019 nu a fost nicio înregistrare a reședinței (temporare), aceasta fiind regula generală pentru localitățile Republicii Moldova, în afară de centrele raionale și municipiile Bălți și Chișinău.

O excepție de la regula generală sunt 83 de localități în care se constată cel puțin o înregistrare la reședință, *respectiv, pot apărea suspiciuni de migrație artificială*. În Anexa nr. 1 sunt prezentate 29 de UAT selectate în care au fost cel puțin trei solicitări de înregistrare a reședinței, dar și solicitări de înregistrare la domiciliu. În special, atragem atenția asupra UAT: *Egoreni, Soroca (21 – reședință, 4 – domiciliu); Topala, Cimișlia (12 – reședință, 7 – domiciliu); Călimănești, Nisporeni (10 – reședință, 1 – domiciliu); Racovăț, Soroca (9 – reședință, 6 – domiciliu).*

MO Promo-LEX semnalează că în etapa dată este dificil a evalua eventualul impact al migrației artificiale asupra rezultatelor alegerilor, precum și a altor aspecte relevante (ponderea voturilor nevalabile, de exemplu), deoarece la momentul redactării prezentului raport (31.10.2019) pe pagina

²⁰ Raportul nr. 1. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale și a alegerilor parlamentare noi din 20 octombrie 2019, p. 15, 20. <http://bit.ly/2kpYRpL>

²¹ Raportul nr. 4. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale și parlamentare noi din 20 octombrie 2019, p. 40-41. <http://bit.ly/2pYTXT4>

web a CEC încă nu sunt publicate procesele-verbale de totalizare a rezultatelor votării pe circumscripțiile de nivelurile I și II.

3.2. Suspiciuni privind migrația artificială a alegătorilor în contextul turului al doilea al alegerilor locale

Observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin un caz când în perioada dintre alegeri în cadrul unei APL de nivelul I au parvenit șapte solicitări de înregistrare a reședinței în una și aceeași zi. Este vorba de s. Sadaclia, Basarabeasca, unde observatorului i-au fost prezentate șapte scrisori de înștiințare a persoanelor care locuiau în alte raioane și care la 25.10.2019 au fost înregistrați (temporar) în s. Sadaclia. Menționăm că în localitate se va desfășura turul al doilea al alegerilor locale.

IV. CONCURENȚII ELECTORALI

La 3 noiembrie 2019, va fi organizat al doilea tur pentru alegerea primarilor în cadrul a 384 de circumscripții. Cei mai mulți candidați care vor concura au fost desemnați de PSRM (179), PDM (176) și Blocul electoral ACUM (169). Cât privește confruntarea directă, în cele mai multe circumscripții se vor „duela” candidații desemnați de PDM și PSRM (63), urmați de candidații PDM și ai Blocului electoral ACUM (57), de PSRM și Blocul electoral ACUM (48).

Numărul activităților de campanie în contextul turului al doilea al alegerilor locale s-a redus simțitor (92 de activități) comparativ cu perioada Raportului nr.4 de observare de până la 20 octombrie 2019 (1 014). Cei mai activi concurenți au fost Blocul ACUM (36%), PSRM (33%) și PDM (12%). Tipurile de activități mai des raportate au fost plasarea afișajului electoral și distribuirea materialelor informative (49%), întrunirile electorale (23%).

MO Promo-LEX a identificat cel puțin patru cazuri, cu implicarea candidaților PDM, ce pot fi calificate drept oferire de bunuri în campania electorală (prestarea serviciilor de reparație a drumurilor, distribuire de produse alimentare, bani și articole de vestimentație).

Au fost raportate patru situații ce pot fi considerate utilizare a resurselor administrative: trei întruniri electorale în cadrul instituțiilor de stat în timpul orelor de muncă (1 – PDM și 2 – ACUM); un caz (ACUM) ce poate fi calificat drept utilizare a funcției publice în promovarea concurentului electoral.

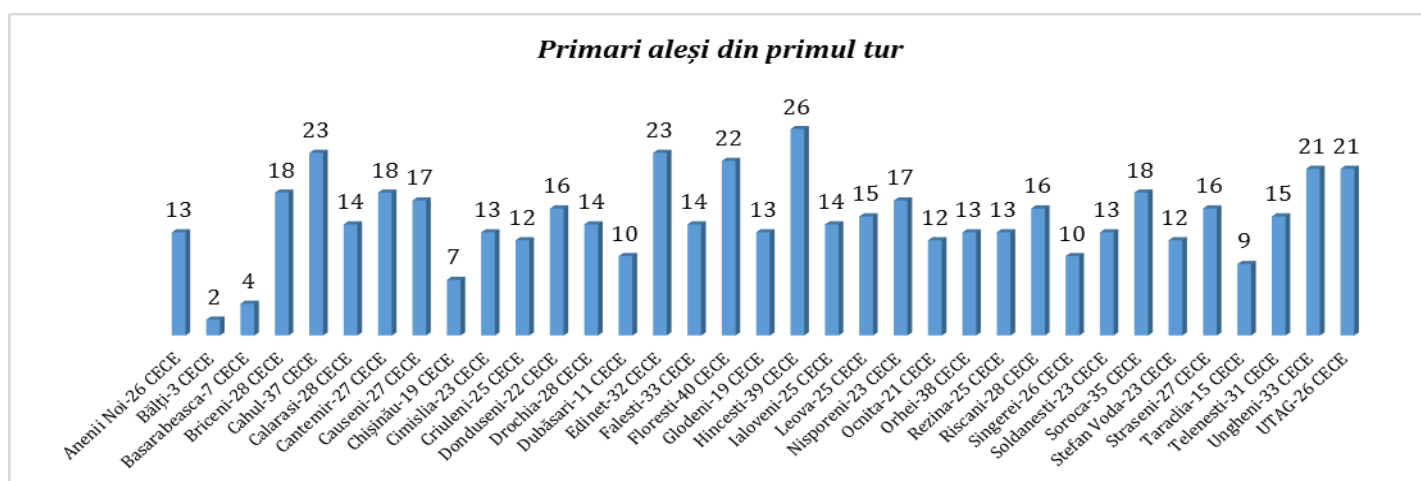
Alte activități de campanie ce pot fi calificate drept abatere de la norma legală se referă la: asumarea meritelor pentru proiectele implementate pe bani publici (trei cazuri – PSRM); promovarea candidaților cu utilizarea imaginii unor personalități de peste hotare (trei cazuri – ACUM); utilizarea publicității electorale cu încălcarea prevederilor legale (15 cazuri).

3.3. Date statistice privind competiția electorală în contextul turului al doilea de scrutin

3.3.1. Rezultatele turului I al alegerilor locale generale (20 octombrie 2019)

La 20 octombrie 2019, au fost desfășurate alegerile locale generale pentru funcția de consilier local și pentru 898 de posturi de primar în localitățile Republicii Moldova. În urma acestora, în turul I au fost aleși 514 primari, dintre care 513 în circumscripții de nivelul I și un primar (mun. Bălți) în circumscripție de nivelul al II-lea (a se vedea graficul nr. 6).

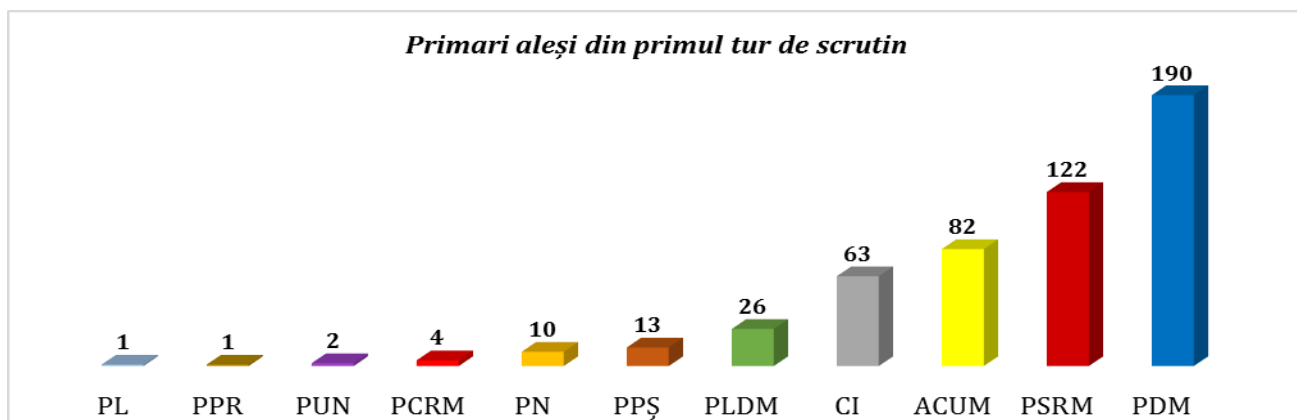
Graficul nr. 6

Cei mai mulți primari aleși din turul I au fost în raioanele Dubăsari (10 din 11 CECE I), UTAG (21 din 26 CECE I), Nisporeni (17 din 23 CECE I), Donduseni (16 din 22 CECE I) și Edineț (23 din 32 CECE I). La cealaltă extremă, cu cei mai puțini primari aleși din turul I de scrutin, sunt raionul Orhei (13 din 33 CECE I), mun. Chișinău (6 CECE I din 18 CECE I și un CECE II), (10 din 26 CECE I) și Fălești (14 din 33 CECE I).

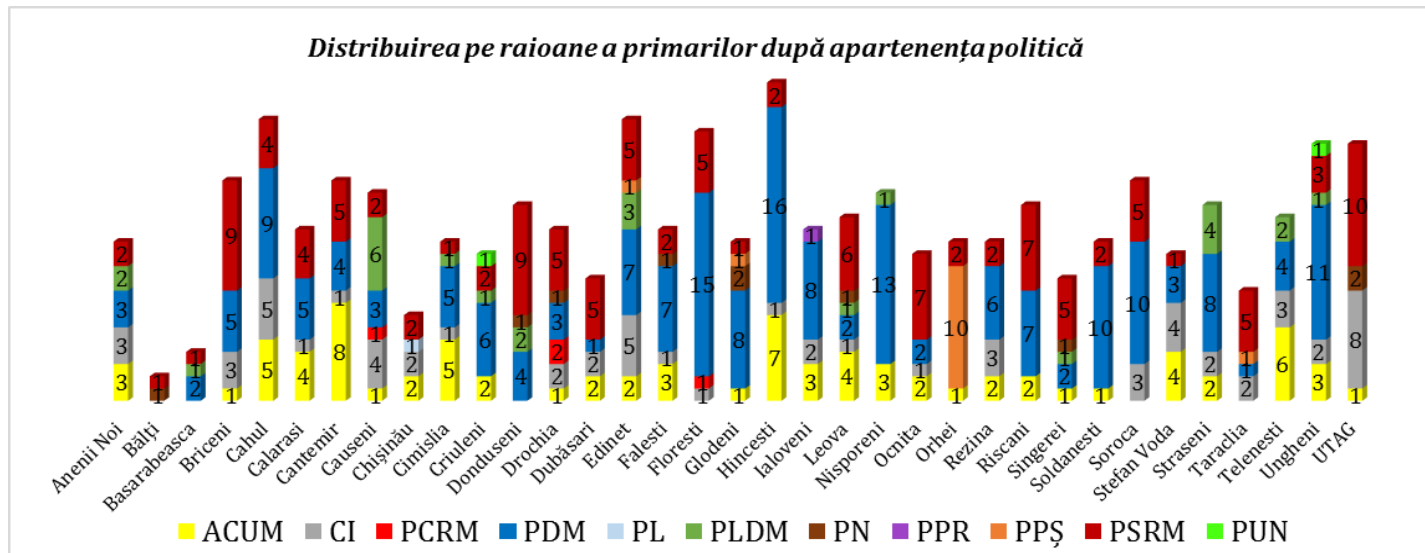
În funcție de entitatea care a desemnat candidații aleși în funcția de primar, conform datelor reflectate în graficul nr. 7, cei mai mulți primari aleși au fost desemnați de PDM (190), PSRM (122) și Blocul electoral ACUM (82). De asemenea, au fost aleși 63 de primari (12%) care au concurat în calitate de candidați independenți.

Graficul nr. 7

În graficul nr. 8 sunt reflectate raioanele Republicii Moldova după apartenența politică a primarilor aleși. Astfel, constatăm că cei mai mulți primari desemnați de PDM au fost aleși în raioanele Hîncești (16), Florești (15) și Nisporeni (13). Cei mai mulți primari desemnați de PSRM au fost aleși în UTAG (10), în raioanele Briceni (9) și Dondușeni (9). În cazul Blocului electoral ACUM, cei mai mulți primari aleși au fost în raioanele Cantemir (8), Hîncești (7) și Telenești (6). În raionul Orhei au fost aleși cei mai mulți primari desemnați de PPȘ (10).

Graficul nr. 8

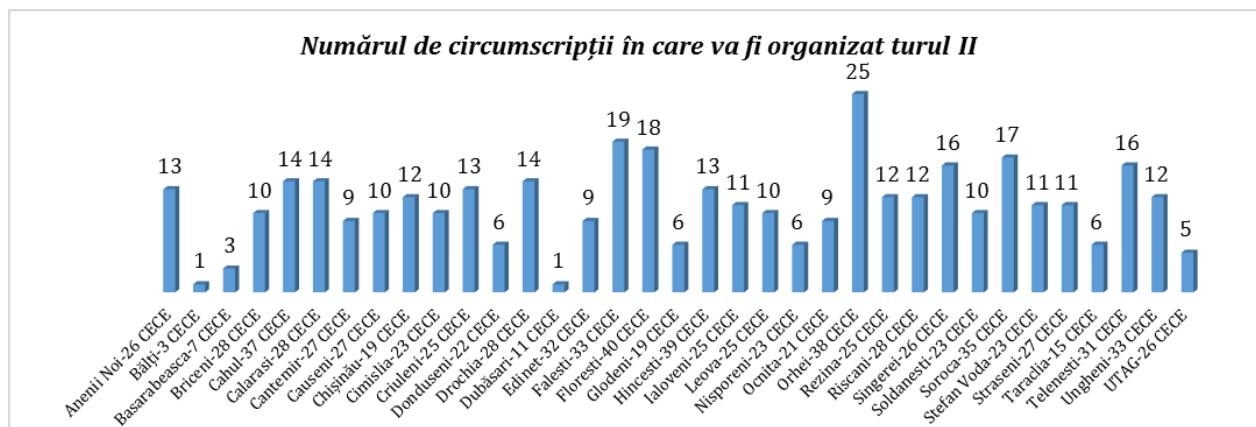
Din perspectiva statisticii de gen, din cei 514 primari aleși, doar 21,6% (111) sunt femei, iar 78,4% (403) sunt bărbați. Cele mai multe femei-primar alese din primul tur au fost desemnate de PLDM (23%), PSRM (22%) și Blocul electoral ACUM (22%). Constatăm și faptul că, din cei 63 de candidați independenți aleși din primul tur în funcția de primar, 18 (28,6%) sunt femei.

3.3.2. Concurenții electorali pentru turul al doilea de scrutin

La 3 noiembrie 2019, va fi organizat al doilea tur pentru alegerea primarilor în cadrul a 384 de circumscripții (1 – CE II, Chișinău și, respectiv, 383 – CE I).

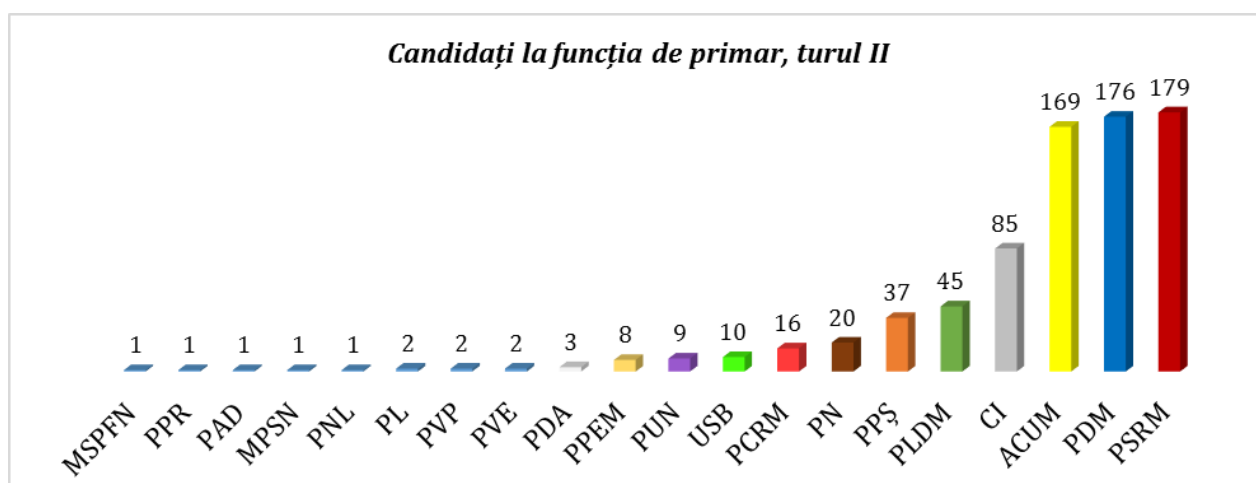
În graficul nr. 9 sunt indicate circumscripțiile în care va fi desfășurat turul al doilea.

Graficul nr. 9

Conform graficului nr. 10, cei mai mulți candidați care vor concura în turul al doilea de scrutin au fost desemnați de PSRM (179), PDM (176) și Blocul electoral ACUM (169).

Graficul nr. 10

Sub aspectul confruntării directe, în cele mai multe circumscripții vor concura candidații desemnați de PDM cu cei din PSRM (63), urmași de candidații PDM – Blocul electoral ACUM (57), PSRM – Blocul electoral ACUM (48). În Anexa nr. 2 sunt reflectate datele privind cele 384 CECE.

Din cei 768 de candidați care vor concura în turul al doilea, doar 176 (23%) sunt femei. Dintre acestea, 157 au fost desemnate de formațiuni politice și doar 19 sunt candidate independente. Prin urmare, constatăm că femeile rămân a fi subreprezentate.

3.4. Activități de promovare electorală

Potrivit observatorilor MO Promo-LEX, în perioada de referință au avut loc cel puțin 92 de activități de campanie electorală. Majoritatea au fost desfășurate de Blocul electoral ACUM (36%), PSRM (33%) și PDM (12%).

Tabelul nr. 1. Activități de campanie electorală

N/O	Activități electorale	PSRM	ACUM	PN	PDM	PPȘ	PUN	PLDM	PCRM	PL	PPEM	CI	Total
1	Plasarea afișajului electoral	7	8		3	1		3	1	1			24
2	Distribuirea materialelor informative	13	3	2	2						2	1	23
3	Întruniri cu alegătorii	2	17	2	1								22
4	Dezbateri electorale	4	4		1							2	11
5	Conferințe de presă	2	1				1			1			5
6	Activități „din ușa în ușa”	2	2										4
7	Cadouri				4								4
8	Salubrizări	2											2
9	Marș automobilistic			1									1
Total		32	35	5	11	1	1	3	1	2	2	3	96

Cele mai utilizate tipuri de activități au fost: plasarea afișajului electoral (25%), distribuirea materialelor informative (24%), întrunirile electorale (23%). Geografic, activități de campanie au fost desfășurate preponderent în: mun. Chișinău (40%), raioanele Rezina (12%), Cahul și Soroca (câte 6% fiecare).

3.5. Publicitate stradală / promoțională / on-line pentru promovarea candidaților

Observatorii MO Promo-LEX au identificat cel puțin 180 de situații care probează existența publicității electorale, dintre care în 48% de cazuri acestea aparțin PSRM, 23% – Blocului electoral ACUM, 10% – PDM. Cele mai utilizate instrumente de publicitate au fost: materialele poligrafice (ziare, reviste, pliante, afișe) – 40%, bannerele – 22% și billboardurile – 9%.

Tabelul nr. 2. Tipuri de publicitate

N/O	Tip publicitate	PSRM	ACUM	PN	PDM	PPȘ	PUN	PLDM	PCRM	PL	PPEM	PVE	CI	Total
1	Pliante, afișe, flyere	18	18	1	5	1		3	1	1	2		1	51
2	Bannere stradale/rollup	6	6	1	8	3	1	2				1	10	38
3	Ziare, reviste, broșuri	11	3	2	1									17
4	Billboarduri	4		6	2								3	15
5	Materiale de vizibilitate	10	1	2										13
6	Publicitate sponsorizată	7	5										1	13
7	Corturi	13	2											15
8	Spoturi video	6	4										1	11
9	Bannere online	3			1									4
10	Panouri mobile/LED	2												2
11	Presa scrisă/online/TV	1												1
Total		81	39	12	17	4	1	5	1	1	2	1	16	180

3.6. Activități ce pot fi calificate drept oferire de bunuri în perioada electorală

În perioada de observare, au fost constatate cel puțin patru cazuri – în toate fiind vizat PDM – ce pot fi calificate drept oferire de bunuri în campania electorală, după cum urmează:

- la 26 octombrie a fost raportat că în s. Bogdanovca Nouă, Cimișlia, candidatul PDM pentru funcția de primar al or. Cimișlia, Mihail Olărescu, a organizat repararea unei străzi din localitate prin nivelare cu pietriș. În acest scop, a adus un buldozer, o mașină de lucru folosită în construcții și drumuri la lucrări de terasamente pentru săparea și nivelarea terenurilor, mașini care au adus pietriș. Activitatea a fost activ promovată pe rețelele de socializare;
- la 26 octombrie, candidatul PDM pentru funcția de primar al s. Gordinești, Rezina, Olesea Borcan, a organizat un eveniment social pentru persoanele în etate. În cadrul acestuia, au fost oferite gustări, băuturi (șampanie, chifle și mere) și cel puțin 10 pleduri;

- la 28 octombrie, în fața primăriei Căușeni, a fost observat un camion cu cartofi. De acesta se apropiau pensionarii care ieșeau din incinta primăriei cu bonuri eliberate pentru primirea pâinii sociale. Pe baza bonului respectiv, pensionarii primeau câte 5 kg de cartofi. Persoanele respective discutau că vor primi 5 kg de cartofi în cazul votării candidatului PDM Grigore Repeșciuc, fiind nevoie să ofere datele personale (numele, prenumele, anul nașterii, adresa);
- la 28 octombrie, din discuția cu membrii comunității, s-a constatat că în s. Ialpujeni, Cimișlia, soția candidatului PD pentru funcția de primar al localității, Eremia Pașcaneanu, a oferit localnicilor în curtea bisericii, în contextul unei sărbători religioase, în calitate de „pomană” halate și bani (câte 50 și 100 de lei), cu solicitarea de a-l vota pe soțul ei.

3.7. Activități ce pot fi calificate drept utilizare a resurselor administrative în scop electoral

În perioada de observare au fost raportate minimum patru situații ce pot fi considerate utilizare a resurselor administrative. Astfel, observatorii Promo-LEX au constatat organizarea de către concurenții electorali a **trei întruniri electorale în cadrul instituțiilor de stat în timpul orelor de muncă** (1 – PDM și 2 – ACUM), după cum urmează:

- întrunirea electorală a PDM cu angajații Școlii din s. Alexandru Ioan Cuza, Cahul (24.10.2019);
- întrunirea electorală a Blocului electoral ACUM cu angajații LT „Orizont”, Chișinău (24.10.2019);
- întrunirea electorală a Blocului electoral ACUM cu angajații Școlii Profesionale nr. 6, Chișinău (24.10.2019).

De asemenea, a fost înregistrat **un caz** ce poate fi calificat drept **utilizare a funcției publice în promovarea concurentului electoral**. Astfel, într-un spot video al Maiei Sandu pentru promovarea candidatului Blocului electoral ACUM la funcția de primar al mun. Chișinău, aceasta a menționat: *Funcția de prim-ministru este temporară, cetățean al Chișinăului voi rămâne mereu. (...) Votează Andrei Năstase!*

3.8. Activități ce pot fi calificate drept asumare a meritelor pentru proiectele implementate pe bani publici

Ca și în rapoartele anterioare, constatăm că nu a încetat organizarea activităților de promovare electorală prin asumarea de către candidați a meritelor pentru activități desfășurate pe bani publici. În perioada de referință, au fost înregistrate cel puțin trei cazuri (toate PSRM), după cum urmează:

- la 25.10.2019, pe rețelele de socializare ale PSRM Budești, a fost publicat mesajul: *Cu aportul dl Ion Ceban și proiectele realizate de echipa sa în Consiliului Municipal Chișinău, astăzi, după câteva decenii, Budeștiul se bucură de un teren performant de fitness instalat la Liceul Teoretic Budești;*
- la 22.10.2019, pe pagina oficială a PSRM²², a fost publicat un articol în care se menționează: *Până la sfârșitul lunii octombrie, alte 10 terenuri de joacă vor fi instalate datorită programului PSRM;*
- la 21.10.2019, pe pagina oficială a PSRM²³, a fost publicat un articol în care se menționează: *În Chișinău a mai fost instalat un teren de joacă pentru copii datorită programului Partidului Socialiștilor în Consiliul Municipal Chișinău.*

3.9. Cazuri ce pot fi calificate drept promovare a candidaților cu utilizarea imaginii unor personalități de peste hotare

Potrivit art. 52, alin. (3) din Codul electoral, este interzisă implicarea sub orice formă în activitățile de agitație electorală a persoanelor care nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova, iar potrivit alin. (8), nu poate fi utilizată în scop de publicitate electorală imaginea unor persoane oficiale străine.

²² <https://bit.ly/2WpwmXM>

²³ <https://bit.ly/2Pxommi>

Contrar acestor prevederi, în perioada observată au fost înregistrate cel puțin trei cazuri – în toate fiind vizat Blocul electoral ACUM – în care este utilizată imaginea unor personalități de peste hotare pentru promovarea candidaților, după cum urmează:

- în cadrul dezbaterilor electorale din 24.10.2019²⁴, candidatul Blocului electoral ACUM, Andrei Năstase, a făcut referință în discursul său la imaginea primarului or. Cluj-Napoca din România, Emil Boc;
- la 22 octombrie, în susținerea candidatului Blocului electoral ACUM pentru funcția de primar al mun. Chișinău, pe rețelele de socializare ale Platformei DA a fost publicat și distribuit mesajul de susținere al primarului or. Timișoara din România, Nicolae Robu;
- la 30 octombrie 2019, în cadrul unei emisiuni TV, candidatul Blocului ACUM pentru funcția de primar general al mun. Chișinău, Andrei Năstase, a făcut referință la sprijinul pe care îl are din partea reprezentanților PNL în administrațiile publice locale din România, care au semnat o *Declarație de susținere a eforturilor de implementare a principiilor europene în administrațiile locale din Republica Moldova*²⁵.

În plus, observatorii Promo-LEX au raportat un caz de apariție în spațiul public a imaginilor cu o persoană care nu este cetățean al Republicii Moldova (primar în România), dar care susține prin mesaje candidatura lui Andrei Năstase. Este vorba de primarul mun. Oradea și președintele PNL Bihor, Ilie Bolojan, care a publicat pe rețelele de socializare un mesaj de susținere pentru Andrei Năstase²⁶. Însă, în această situație, Misiunea nu poate stabili în ce măsură concurentul a implicat în campania sa electorală persoana menționată.

În acest context, MO Promo-LEX reiterează poziția sa potrivit căreia legislatorul trebuie să revadă conținutul interdicțiilor respective, astfel încât să le facă mai punctate, mai explicite și să țină cont în mod obligatoriu de cadrul general ce reglementează libertatea de exprimare. În cazul în care interdicțiile sunt inoportune și practic inaplicabile, legislatorul poate analiza posibilitatea abrogării acestora.

3.10. Cazuri ce pot fi calificate drept utilizare a publicității electorale cu încălcarea prevederilor legale

Potrivit rapoartelor realizate de observatorii Promo-LEX, s-au înregistrat cel puțin trei cazuri de utilizare a publicității electorale fără respectarea cerințelor înaintate față de materialele publicitare și cel puțin 15 cazuri de amplasare a publicității în locuri neautorizate.

Astfel, conform art. 70, alin. (6) din Codul electoral, răspunderea pentru conținutul materialelor electorale publicitare, difuzate sau publicate, o poartă concurentul electoral. Fiecare material publicitar trebuie să includă numele concurentului electoral, data tipăririi, tirajul materialului și denumirea tipografiei care l-a tipărit. Publicitatea electorală contra plată va fi însoțită de genericul „Electorală”.

Contrar prevederilor însă, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin trei cazuri de distribuire a materialelor electorale neînsoțite de informația privind data tipăririi, tirajul materialului și denumirea tipografiei care le-a tipărit. Dintre acestea, în două cazuri sunt vizați candidații PDM (Cimișlia și, respectiv, Micăuți, Strășeni), iar într-un caz – PN (Burlăceni, Cahul).

În conformitate cu prevederile pct. 14 din *Regulamentul privind modalitatea plasării publicității electorale și de promovare politică pe panourile publicitare*²⁷, este interzisă amplasarea afișelor electorale în alte locuri decât cele stabilite de legislație.

²⁴ <https://bit.ly/32ZDgpl>

²⁵ <https://bit.ly/2N2YIJX>

²⁶ <https://bit.ly/2Wp9Y0C>

²⁷ Hotărârea CEC nr. 3328 din 28.04.2015. <https://bit.ly/2W2zkkx>

Contrar prevederilor, observatorii Promo-LEX au constatat cel puțin 15 cazuri de plasare a publicității electorale în locuri neautorizate – pe garduri, stâlpi, clădiri etc. Afișajul este din partea următorilor concurenți: PSRM (5), Blocul ACUM (4), PLDM (3), PPȘ (2) și PDM (1).

3.11. Situații ce pot fi calificate drept acte de violență în campania electorală

Potrivit observatorilor Promo-LEX, a fost identificat cel puțin un caz ce poate fi calificat drept act de violență. Astfel, la 29 octombrie, a fost vandalizat (spart geamul, dărâmat gardul etc.) sediul staffului electoral al candidatului Blocului electoral ACUM pentru funcția de primar al localității Boldurești, Vasile Porțevschi.

IV. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Pentru perioada 21–25 octombrie 2019, 16 concurenți electorali au prezentat rapoarte la CEC. Doar șase concurenți au raportat venituri de 190 589 de lei. Acestea sunt constituite din donațiile financiare a trei persoane fizice, în valoare de 11 720 de lei, pentru trei concurenți (USB, MPSN, PAD); mijloace proprii – viramente de pe contul curent a trei partide politice pe contul „Fond electoral” (PDM, PPȘ, ACUM) în cuantum de 178 869 de lei. În același timp, 14 concurenți au raportat resurse rămase la soldul inițial de 2 238 991 de lei. Din cei 16 concurenți care au prezentat rapoarte, 10 au declarat cheltuieli de 1 255 069 de lei, cu un sold final de 1 174 504 lei. Ponderea majoră a cheltuielilor declarate a fost pentru publicitate – 1 139 554 de lei (71%); materiale promoționale – 408 321 de lei (26%); transport – 38 550 de lei (2%); alte cheltuieli – 17 849 de lei (1%).

În urma monitorizării civice, MO Promo-LEX constată că patru concurenți electorali (PSRM, ACUM, PDM, CI Victor Său) au omis reflectarea completă a cheltuielilor efectuate în perioada 21–25 octombrie 2019. Suma totală estimată neraportată este de cel puțin 20 063 de lei.

4.1. Deblocarea contului „Fond electoral”

MO Promo-LEX constată că, la 23 octombrie 2019, 16 concurenți electorali (PSRM, PPȘ, ACUM, PCRM, PLDM, PDM, PUN, PVP, PN, USB, PVE, PL, MPSN, PPEM, PNL, PAD) care au ajuns în turul al doilea pentru alegerile locale generale și-au deblocat conturile „Fond electoral” și au început colectarea veniturilor și efectuarea cheltuielilor pentru campania electorală din turul al doilea.

4.2. Raportarea financiară a concurenților electorali

Cât privește raportarea financiară, 16 concurenți electorali au prezentat la CEC rapoarte săptămânale privind finanțarea campaniei electorale, pentru perioada 23–25 octombrie 2019 (PSRM, PPȘ, ACUM, PCRM, PLDM, PDM, PUN, PVP, PN, USB, PVE, PL, MPSN, PPEM, PNL, PAD). Potrivit constatărilor MO Promo-LEX, CEC a publicat în termen rapoartele depuse la 25 octombrie 2019.

4.3. Veniturile și cheltuielile concurenților electorali reflectate în rapoartele săptămânale

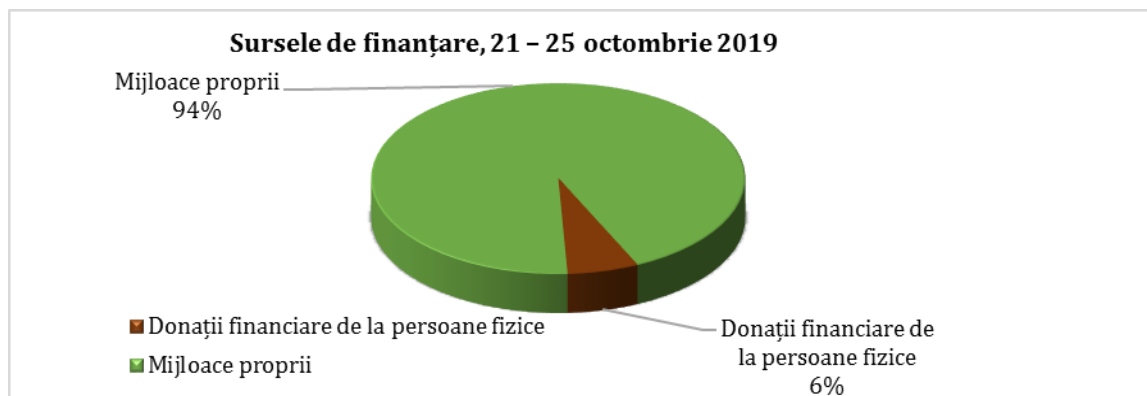
Conform rapoartelor pentru perioada 23–25 octombrie 2019, doar șase concurenți electorali au raportat venituri, volumul veniturilor declarate fiind de 190 589 de lei, 14 concurenți au raportat resurse rămase la soldul inițial de 2 238 991 de lei; 10 concurenți au raportat cheltuieli de 1 255 069 de lei, cu un sold final de 1 174 504 lei.

4.3.1. Sursele de finanțare declarate în rapoartele săptămânale

Sursele de finanțare ale concurenților electorali sunt constituite din:

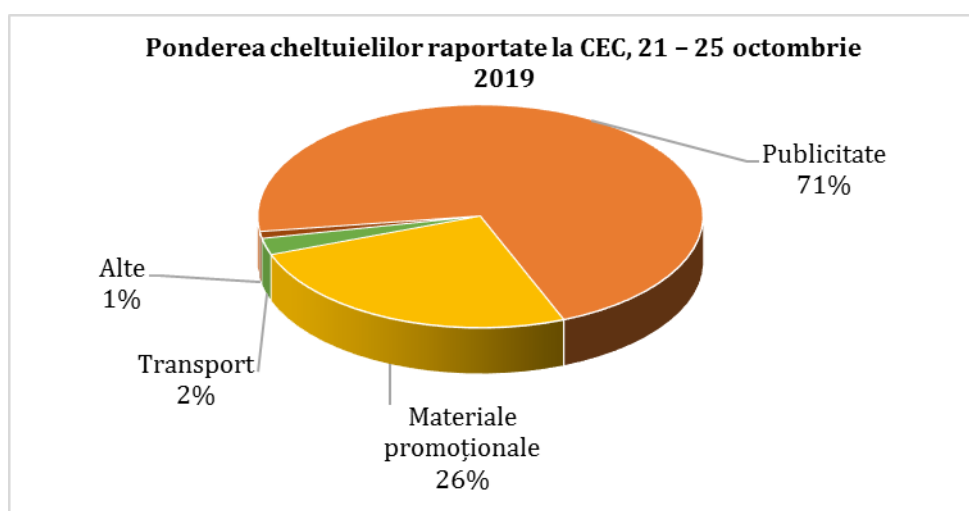
- donațiile financiare a trei persoane fizice, în valoare de 11 720 de lei pentru trei concurenți (USB, MPSN, PAD);
- mijloace proprii – viramente de pe contul curent a trei partide politice pe contul „Fond electoral” (PDM, PPȘ, ACUM) în cuantum de 178 869 de lei (a se vedea graficul nr. 11).

Graficul nr. 11

Potrivit rapoartelor financiare, ponderea majoră a cheltuielilor a fost pentru publicitate – 1 139 554 de lei (71%); materiale promoționale – 408 321 de lei (26%); transport – 38 550 de lei (2%); alte cheltuieli – 17 849 de lei (1%) (a se vedea graficul nr. 12).

Graficul nr. 12

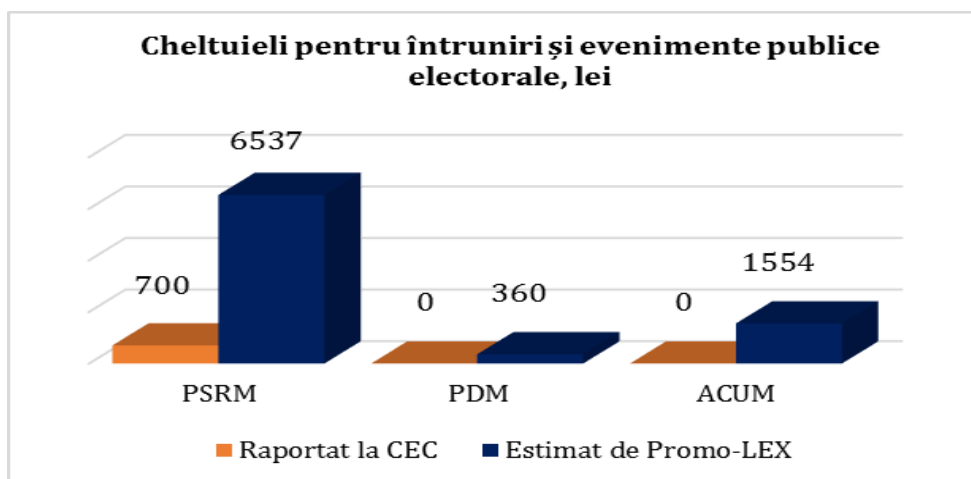

Cheltuielile concurenților electorali efectuate pentru turul al II-lea de scrutin constatate de observatorii Promo-LEX și nereflectate în rapoartele financiare

a) Costul întrunirilor și evenimentelor electorale

În perioada de observare, trei concurenți electorali au organizat 13 întruniri electorale, trei conferințe de presă cu caracter electoral și trei acțiuni de salubritate. Un concurent (PSRM) a raportat cheltuieli mai mici decât estimările Promo-LEX, iar ceilalți doi (ACUM și PDM) au raportat 0 cheltuieli. Cuantumul total estimat se ridică la 7 751 de lei (a se vedea graficul nr. 13).

Potrivit observatorilor, PSRM a organizat cel puțin opt întruniri electorale, două activități „din ușa în ușa”, două conferințe de presă și trei acțiuni de salubritate; ACUM a desfășurat patru întruniri electorale și o conferință de presă; PDM – o întrunire electorală. Cheltuielile totale estimate pentru evenimentele desfășurate sunt de cel puțin 8 451 de lei.

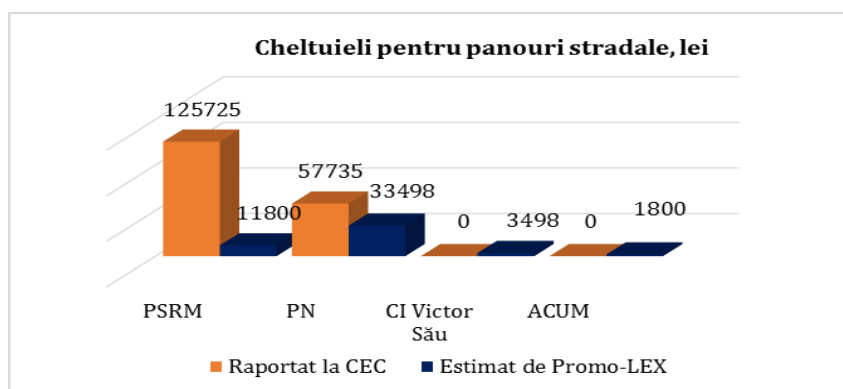

b) Cheltuieli de publicitate

Cheltuieli de publicitate stradală și mobilă

Potrivit constatărilor MO Promo-LEX, cel puțin patru concurenți (PSRM, PN, ACUM, CI Victor Său) au efectuat cheltuieli pentru panouri stradale, dintre care doi nu au raportat niciun fel de cheltuieli la acest capitol. Promo-LEX constată că cei doi concurenți au omis să raporteze cel puțin 5 289 de lei (a se vedea graficul nr. 14).

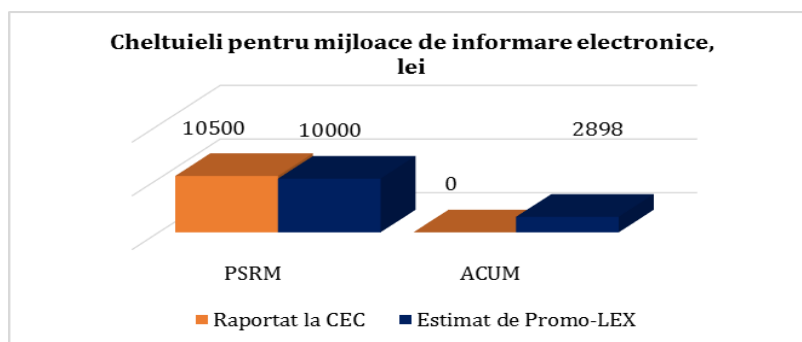
Pentru estimarea cheltuielilor destinate panourilor stradale, s-au efectuat verificări la valoarea de piață a prețurilor pentru diverse mostre de panouri. Astfel, prețul minim lunar estimativ pentru plasarea unui panou stradal 6×9 m.p. este de cel puțin 6 660 de lei, a unui panou stradal 9×12 m.p. – de 10 100 de lei, a unui panou LED – de 7 770 de lei, a unui panou stradal 3×6 m.p. – de cel puțin 5 441 de lei, a unui banner 1,5×2 m.p. – de cel puțin 2 000 de lei, a unui cort – de 800 de lei.

Cheltuieli de publicitate on-line

Până la data de 25 octombrie 2019, MO Promo-LEX a constatat la doi concurenți electorali (PSRM și ACUM) prezența publicității on-line – pagini sponsorizate în rețeaua Facebook, bannere on-line pe mai multe portaluri. Cheltuielile estimate ca fiind neraportate se ridică la cel puțin 2 898 de lei.

Formula de calcul utilizată pentru estimarea costului publicărilor sponsorizate în rețeaua Facebook presupune înmulțirea unei publicări sponsorizate la prețul de 6 euro (117 lei) cu numărul de zile în care i-a fost observată apariția. Pentru estimarea costului bannerelor on-line, a fost înmulțit numărul caselor de publicitate on-line care dețin platformele vizate mai jos cu prețul de 3 500 de euro lunar (68 007 lei) (a se vedea graficul nr. 15).

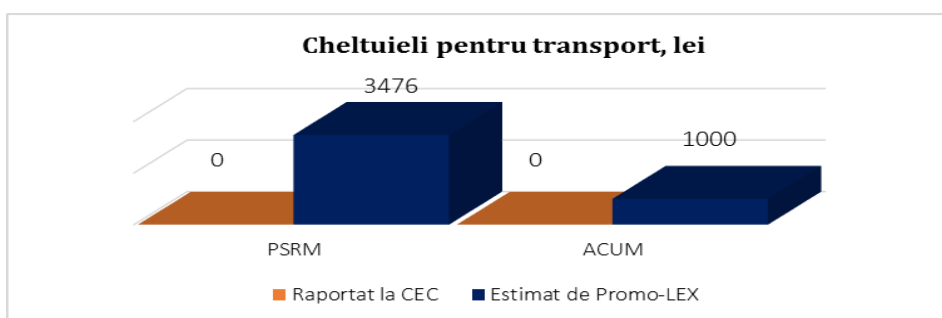

c) Cheltuieli pentru transport de persoane și bunuri

Observatorii Promo-LEX au constatat utilizarea cu scop electoral de către cel puțin doi concurenți a automobilelor în Republica Moldova, dar niciun concurent electoral nu a raportat cheltuieli de transport la CEC. Potrivit estimărilor, nu au fost raportați cel puțin 4 476 de lei.

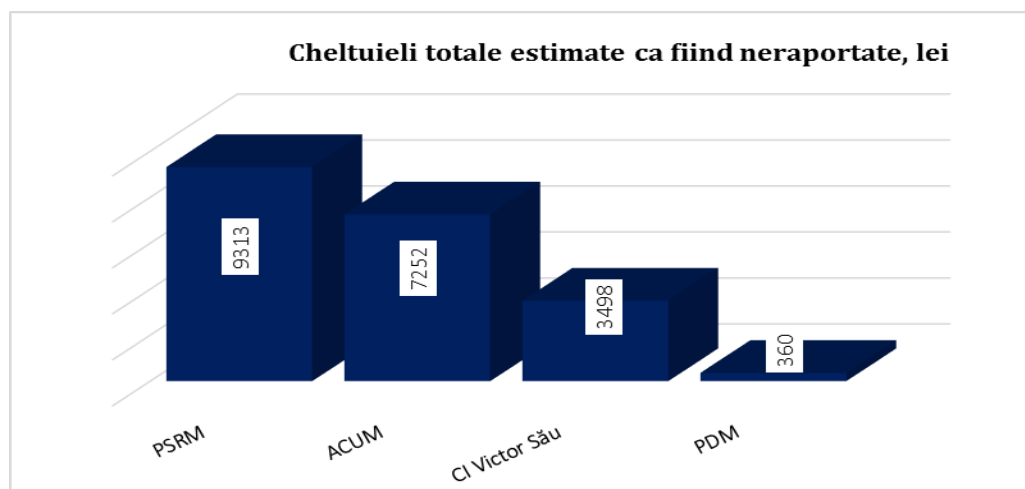
Formula de calcul utilizată reflectă înmulțirea unei medii de consum de 9 l/100 km (automobil), 10 l/100 km (microbuz), 35 l/100 km (autocar) cu distanța parcursă și cu prețul de combustibil de 18,78 lei (a se vedea graficul nr. 16).

Graficul nr. 16

MO Promo-LEX constată că patru concurenți electorali (PSRM, ACUM, PDM, CI Victor Său) au omis reflectarea completă a cheltuielilor efectuate în perioada 21–25 octombrie 2019. Suma totală estimată neraportată este de cel puțin 20 063 de lei (a se vedea graficul nr. 17).

Graficul nr. 17

V. DISCURSUL INSTIGATOR LA URĂ

Pe baza informațiilor raportate de către monitori, au fost identificate cel puțin cinci cazuri în care concurenții electorali au generat mesaje discriminatorii sau alte forme de intoleranță în spațiul public, dintre care: PN – trei situații, Blocul ACUM – două situații.

Totodată, au fost raportate cel puțin trei situații în care concurenții sunt vizați prin discursul de ură. Dintre acestea, două cazuri se referă la candidatul PSRM – Ion Ceban și un caz la candidatul Blocului ACUM – Andrei Năstase.

Cumulând tipurile de criterii care au stat la baza discursului de ură, observăm că de cinci ori au fost utilizate prejudecățile față de persoanele cu dizabilități mintale, de patru ori, din cauza apartenenței politice a candidaților electorali, s-a făcut apel la denigrare și dezumanizare și câte o dată la intoleranța față de persoanele LGBT și la prejudecăți legate de convingerile religioase.

5.1. Candidații care au utilizat mesaje de instigare la ură și discriminare

În perioada de monitorizare au fost înregistrate cel puțin cinci situații în care discursul de ură sau instigarea la discriminare provine de la candidați și perpetuează intoleranța în societate, având la bază discriminarea, denigrarea și alte forme de promovare a stereotipurilor și prejudecăților în spațiul public.

1. În perioada de monitorizare, în cadrul unor apariții publice, Renato Usatîi a făcut mai multe declarații despre oponenții săi politici, în cele mai multe cazuri fiind vizați reprezentanții PSRM:

a) 18.10.2019 – adresare live pe pagina sa de Facebook:

«Вчера когда они (PSRM) пытаются за счет нескольких, ну один там шизофреник, второй его начальник...»

«Значит, ламинированная листовка. Это автор, единственное, что внизу не написано – Костюжены, второй этаж, правая палата возле туалета, Цырдя. Вот нет подписи.»

«Я вас даже людьми называть не буду (despre PSRM), вы не можете быть, я вам скажу, даже обезьянами, про которых вы пишете. Как я вас называл раньше, знает вся страна. Да, Плахотнюк не имея от меня никаких прав использовал курканов (...). Но какими животными вы являетесь, об этом точно узнает вся страна...»

«Короче, мошенники, аферисты, лгуны и просто розовые (despre PSRM).»

«Насилие над Бельцами мы не допустим, если надо, мы с бельчанами можем вас изнасиловать, но нам такие связи точно не нужны, это у вас там нормально, у нас все-таки в Бельцах доминирует полный привод, а не задний привод как в вашей партии, поэтому прекратите пожалуйста свои байки...»

„Ați văzut și reportaje că deja nu sunt implicat, cum urlă Țîrdea, locul căruia este la Costiujeni, în spălare de bani, în atacuri raider, în omor...”.

b) 21.10.2019 – conferință de presă:

«У меня просто есть рубашка, подарок для Цырди, купленная специально в Костюженской больнице. Где этого негодяя пропагандиста бельчане будут ловить, там его и оформят...»

c) 25.10.2019 – emisiunea „Пятница с Анатолием Голя”, de la postul RTR Moldova:

«Когда сего дня запустили эту красивую историю и это опять же, к сожалению, делают социалисты. Это не делал Блок АКУМ, что вот Усатый вернулся в Молдавию, Плахотнюк его вернул из бегства. Они сумасшедшие...»

În majoritatea cazurilor identificate, Renato Usatîi încearcă să-și denigreze și să-și ridiculizeze oponenții politici, fie asociindu-i cu persoane cu dizabilități mintale, cu Spitalul de Psihiatrie Costiujeni, fie insinuând necesitatea de a-i îmbrăca în cămăși de forță. Astfel de expresii, deși sunt adresate unor concurenți electorali, afectează în același timp și persoanele cu dizabilități, perpetuând în societate prejudecățile și sporind astfel gradul de intoleranță.

2. În perioada de monitorizare, Andrei Năstase a avut cel puțin două apariții publice în care a utilizat prejudecățile și intoleranța față de anumite grupuri de persoane.

a) 25.10.2019 – intervenție live pe pagina sa de Facebook:

„Vă spun ceea ce-mi spune mie un prieten de la Oradea și nu numai mie, dar întregii lumi. Spune Ilie Bolojan, dacă vă spune cineva că Oradea de astăzi, bijuteria României, este ceea ce este, ar fi fost ceea ce este astăzi, fără bani europeni, spuneți-i că-i nebun. (...)»

Eu vă spun, cel care vă spune că orașul Chișinău poate fi dezvoltat fără bani din exterior, spuneți-i că-i nebun sau spuneți-i că minte.”

Deși mesajul lui Andrei Năstase nu se referă direct la persoanele cu dizabilități mintale, utilizarea cuvântului „nebuni” face o asociere directă cu acest grup vulnerabil într-un context negativ, fiind astfel perpetuate ideile preconcepute față de respectivul grup social.

b) 28.10.2019 – emisiunea „Спецвыпуск”, NTV Moldova:

În cadrul unei discuții despre crucifixul inaugurat la Ministerul Afacerilor Interne și criticile stârnite de acesta, Andrei Năstase a declarat:

«Вот сатанисты обязательно критиковали, те которые другой веры не критиковали, критиковали меня как раз те которые вообще не знаю если у них есть вера».

Declarația face apel la convingerile religioase ale membrilor societății. Andrei Năstase sugerează că nu oamenii cu credință (religioși) l-au criticat pentru instaurarea crucifixului, ci sataniștii și oamenii fără credință, adică ateii. Asocierea între sataniști și ateii pornește de la prejudecăți față de aceștia din urmă, asociați adesea de persoanele religioase cu păcatul, răul și diavolul.

Convingerile atee sunt protejate de standardele internaționale privind libertatea de gândire, conștiință și religie. Astfel, declarația instigă la intoleranță pe motivul confesiunii și al convingerilor împărtășite, fiind astfel perpetuate ideile preconcepute față de ateii.

5.2. Candidații vizați în mesaje care instigă la ură sau discriminare

În perioada de monitorizare au fost înregistrate cel puțin trei situații în care concurenții electorali și reprezentanții partidelor politice implicate în alegerile locale generale au fost vizați în discursuri publice care instigă la discriminare, dezumanizează, denigrează și fac apel la stereotipuri și prejudecăți.

1. Pe data de 17.10.2019, activistul civic Anatol Mătășaru a plasat pe pagina sa de Facebook o imagine în care se face referință la cei doi concurenți electorali care au ajuns în turul doi al alegerilor locale generale din municipiul Chișinău.

Imaginea prezintă o luptă între doi porci și este însoțită de comentariul: „A. Năstase & I. Ceban. Fă alegerea corectă! Nu greși”.

Mesajul este unul denigrator, dezumanizând politicienii prin asocierea lor cu animalele.

2. Pe data de 18.10.2019, în cadrul unei intervenții live pe pagina sa de Facebook, reprezentanta Partidului Nostru Elena Grițco a făcut mai multe declarații denigratoare despre PSRM:

«Не реагируйте на этих дебилов, у меня другого слова нет».

«Вы себя ведете как бродячие животные, бродячие собаки» (despre reprezentanții PSRM).

«Если вы отдадите свой голос этим мразям (despre PSRM) (...) начиная с верхушки, заканчивая самым мелким соцыком, поверьте мне, в нашей стране действительно больше нечего будет делать».

«Мы не должны допустить эту грубейшую ошибку, потому что не имеют права морального такие уроды как Партия Социалистов быть и руководить не только нашими городами (...), но и руководить в целом нашей страной».

«Просто с дураками нужно поступать по-другому, а мы все с вами умные люди и мы знаем как поступать с такими животными как Партия Социалистов».

«Пусть хранит нас Господь от таких дебилов как Партия Социалистов».

Declarațiile vicepreședintei PN la adresa oponenților politici sunt denigratoare și umilitoare, incitând la ostilitate și intoleranță față de aceștia. Pe lângă expresiile denigratoare, declarațiile citate conțin numeroase elemente de dezumanizare și comparație cu animale. În discursul său, Elena Grițco își mai asociază oponenții politici cu persoanele cu dizabilități mintale, perpetuând astfel prejudecățile și imaginea negativă a acestui grup vulnerabil în societate.

3. Pe data de 26.10.2019, în grupul de Facebook „Prietenii cărora le place JurnalTV.md” a fost plasat un îndemn denigrator împotriva candidatului PSRM – Ion Ceban:

„Nu fi OAIE. Nu vota CIOBAN”.

Mesajul se adresează alegătorilor, încercându-se intimidarea lor prin comparația cu „oile”. Are la bază intoleranța legată de apartenența politică a candidatului Ion Ceban și a votanților acestuia. Mesajul a adunat în doar câteva zile peste 800 de aprecieri și peste 1 100 de distribuiri.

VI. EDUCAȚIA ELECTORALĂ

În contextul turului al doilea al alegerilor locale generale din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019, Asociația Promo-LEX continuă Campania de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot „Dau Votul Pentru...”. Obiectivul general al campaniei este de a contribui la sporirea nivelului de participare a cetățenilor, și în special a tinerilor, la turul al doilea al alegerilor locale generale din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019.

CEC și CICDE au continuat Campania de informare și educație electorală „Eu aleg să votez! Indiferența NU aduce schimbări”, cu două spoturi video difuzate atât în mediul on-line, cât și la TV.

6.1. Activități de informare ale Promo-LEX

În contextul turului al doilea al alegerilor locale generale din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019, Asociația Promo-LEX a continuat desfășurarea Campaniei de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot **„Dau Votul Pentru ...”**. Obiectivul general al campaniei este de a contribui la sporirea gradului de participare a cetățenilor la turul al doilea al alegerilor locale generale.

Pentru al doilea tur de scrutin au fost realizate următoarele activități:

- În perioada 23 octombrie–1 noiembrie 2019, au fost realizate activități de informare „din ușa în ușa” în 43 de localități (orașe și sate), cu implicarea a 34 de echipe, formate din 34 de coordonatori locali de campanie și 170 de voluntari. În total, circa 6 000 de tineri au fost informați cu privire la ziua alegerilor, procedurile de vot și importanța unui vot informat și conștient.
- În perioada 29–31 octombrie 2019, Promo-LEX, în parteneriat cu postul public „Radio Moldova”, a organizat trei dezbateri electorale cu candidații pentru funcția de primar al municipiului Chișinău. Pentru 1 noiembrie 2019 este planificată organizarea unei dezbateri electorale, cu aceiași candidați, la postul public de televiziune „Moldova 1”.
- Pe 23 octombrie, Promo-LEX a lansat al doilea spot de promovare a votului conștient și de mobilizare apolitică a alegătorilor²⁸, care a fost promovat pe rețelele de socializare și la șapte posturi TV cu acoperire națională și regională.

6.2. Activități ale CEC și CICDE

Informare electorală. În perioada de raportare, CEC și CICDE au continuat Campania de informare și educație electorală „Eu aleg să votez! Indiferența NU aduce schimbări” cu două spoturi video²⁹, care îndeamnă alegătorii să participe la cel de-al doilea tur pentru alegerile locale generale din 3 noiembrie 2019, spoturi difuzate atât în mediul on-line, cât și la TV.

Instruiri. Funcționarii electorali din cadrul BESV care vor activa în turul al II-lea al alegerilor locale generale pot accesa pagina e-learning a CICDE pentru a studia în regim on-line cursul destinat membrilor BESV³⁰.

²⁸ <http://bit.ly/2MXwsmy>

²⁹ Spoturi video: <https://bit.ly/2MZy27v> și <https://bit.ly/2q58SeE>

³⁰ Pagina: <http://e-learning.cicde.md>. Cursul destinat membrilor BESV: <https://bit.ly/34diF0Y>

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova

1. Modificarea Codului electoral, prin completarea acestuia cu prevederi care să reglementeze condițiile de organizare și desfășurare a turului al doilea al alegerilor locale, și anume: *organul competent și termenul-limită de stabilire a datei turului al doilea de scrutin; data începerii campaniei electorale pentru turul al doilea și normele aferente finanțării campaniei electorale (blocarea / deblocarea contului „Fond electoral”); procedura și termenele de renumărare a voturilor după primul tur de scrutin; procedura și termenele de contestare a rezultatelor primului tur de scrutin în cazul stabilirii turului al doilea; condițiile votării persoanelor care și-au schimbat domiciliul/ reședința în perioada dintre primul tur și al doilea tur și a celor care au depus cereri pentru votare la locul aflării.*
2. Reglementarea legală explicită a procedurilor de organizare și desfășurare a sondajelor de tip exit-poll, respectiv, a statutului operatorilor de interviu.

Comisiei Electorale Centrale și organelor electorale inferioare

3. Aplicarea pentru alegerile locale a normei speciale prin care dreptul de vot în cadrul alegerilor locale se condiționează de criteriul de domiciliu al alegătorului, și nu de cel al reședinței.
4. Asigurarea șanselor egale și evitarea dublelor standarde în contextul examinării solicitărilor de desfășurare a sondajelor de tip exit-poll.

ABREVIERI

alin. – alineatul
APL – administrația publică locală
art. – articolul
ASP – Agenția Servicii Publice
BESV – birou electoral al secției de votare
Blocul ACUM – Blocul electoral „ACUM Platforma DA și PAS”
com. – comuna
CEC – Comisia Electorală Centrală
CECE I – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivel I
CECE II – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivel II-lea
CI – candidat independent
CICDE – Centrul de Instruire Continuă în domeniul Electoral
DUE – Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova
lit. – litera
MO – misiune(a) de observare
MSPFN – Mișcarea Social-Politică „Forța Nouă”
mun. – municipiul
nr. – numărul
or. – orașul
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
OSCE/BIDDO – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OTL – observator pe termen lung
OTS – observator pe termen scurt
PAD – Partidul Acțiunea Democrată
PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
pct. – punctul
PDM – Partidul Democrat din Moldova
PL – Partidul Liberal
PLDM – Partidul Liberal Democrat din Moldova
PN – Partidul Politic „Partidul Nostru”
PNL – Partidul Național Liberal
PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PPEM – Partidul Politic „Partidul Popular European din Moldova”
PPR – Partidul Politic „Partidul Popular Românesc”
PPRM – Partidul Politic „Partidul Popular din Republica Moldova”
PPȘ – Partidul Politic „Șor”
PSRM – Partidul Politic „Partidul Socialiștilor din Republica Moldova”
PVP – Partidul Politic „Partidul Voința Poporului”
PUN – Partidul Politic „Partidul Unității Naționale”
r. – raion
RFE – Registrul funcționarilor electorali
RSA – Registrul de stat al alegătorilor
s. – satul
SIASA – Sistemul informațional automatizat de stat „Alegeri”
SV – secție de votare
UAT – unitate administrativ-teritorială
USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
USB – Partidul Politic „Uniunea Salvați Basarabia”
UTAG – Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia

ANEXE

Anexa nr. 1. Lista UAT de nivelul I cu cetățeni cu drept de vot înregistrați la reședință în perioada 19.08.2019 – 10.10.2019³¹

Nr.	Localitatea	Numărul de cetățeni care au fost înregistrați în localitatea respectivă în perioada: 19.08.2019 – 10.10.2019	
		domiciliu	reședință temporară
1.	Floreni, Anenii Noi	14	5
2.	Varnița, Anenii Noi	6	5
3.	Iordanovca, Basarabeasca	6	3
4.	Topala, Cimișlia	7	12
5.	Dereneu, Călărași	7	6
6.	Ciucur-Mingir, Cimișlia	4	4
7.	Sagaidac, Cimișlia	6	5
8.	Valea Perjei, Cimișlia	9	5
9.	Ialpujeni, Cimișlia	0	5
10.	Hrușova, Criuleni	9	3
11.	Cocieri, Dubăsari	8	4
12.	Sănătăuca, Florești	5	3
13.	Călimănești, Nisporeni	1	10
14.	Ciutești, Nisporeni	4	6
15.	Pohorniceni, Orhei	0	8
16.	Podgoreni, Orhei	10	3
17.	Seliște, Orhei	7	5
18.	Cogâlniceni, Rezina	3	5
19.	Bădiceni, Soroca	8	4
20.	Cremenciug, Soroca	0	3
21.	Egoreni, Soroca	4	21
22.	Holoșnița, Soroca	7	4
23.	Racovăț, Soroca	6	9
24.	Schineni, Soroca	1	4
25.	Zastânca, Soroca	5	3
26.	Trifăuți, Soroca	6	3
27.	Codrul Nou, Telenești	0	7
28.	Negureni, Telenești	3	4
29.	Dezghingea, UTA	7	3

³¹ În listă sunt incluse localitățile care au înregistrat trei și mai mulți alegători cu reședință, dar și cu domiciliu.

Anexa nr. 2. Apartenența politică a candidaților din turul al doilea de scrutin

Candidați	Nr. total CE
PDM – PSRM	63
PDM – ACUM	57
ACUM – PSRM	48
PSRM – CI	31
PDM – CI	16
ACUM – CI	16
PDM – PLDM	17
ACUM – PLDM	13
PSRM – PN	12
ACUM – PPȘ	10
PDM – PPȘ	10
PSRM – PCRM	9
PSRM – PLDM	8
PPȘ – CI	7
ACUM – USB	7
ACUM – PUN	5
ACUM – PPEM	5
PSRM – PPȘ	5

Candidați	Nr. total CE
PDM – PUN	3
CI – CI	3
PLDM – CI	3
PDM – PN	3
PDM – USB	2
PDM – PCRM	2
PDM – PDA	2
PLDM – PN	2
ACUM – PCRM	2
PN – CI	2
PDM – PL	1
PDA – CI	1
PNL – CI	1
PPEM – CI	1
ACUM – PN	1
ACUM – MSPFN	1
ACUM – PAD	1
ACUM – PL	1

Candidați	Nr. total CE
ACUM – PPR	1
ACUM – PVE	1
PCRM – PPȘ	1
PCRM – PUN	1
PCRM – CI	1
PLDM – MSPFN	1
PLDM – PPȘ	1
PPȘ – PPEM	1
PPȘ – PVE	1
PPȘ – PVP	1
PSRM – PVP	1
PSRM – USB	1
PSRM – PPEM	1